

MAEDİ/MAİDOİ – BİTHYNİOİ: MAKEDONİA, ROMA, THRAK VE PONTOS MÜCADELELERİNDE BİTHYNLERİN THRAKİA VE ANADOLU'DAKİ İZLERİ

Yrd. Doç. Dr. Ali BORA*

Özet: Çalışmamız, MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen bir takım tarihsel gelişmelere bağlı olarak, Kuzeybatı Anadolu'da önemli bir krallık meydana getiren Bithyn etnik unsuru ile bağlantılı ve Maidoi-Maedi gibi adlarla tanıdığımız Güneydoğu Avrupa kökenli bir kavmi konu almaktadır. Bilindiği gibi Geç Klasik'ten Hellenistik Dönem'e doğru ilerleyen tarihsel süreç, Makedon egemenliğinin neredeyse tüm Ege Dünyasına yayılan bir düzeye ulaşmaya başladığı ve Philip II ile oğlu Büyük İskender'in genişleme ve Pers karşıtı politikaları dolayısıyla şekillenen bir döneme işaret etmekte, bunu, Güneydoğu Avrupa ve Kuzeybatı Anadolu'da içlerinde Bithynlerin de bulunduğu Roma, Makedon, Thrak, Galat ve Pontos gibi güçlerin çatışmaya başladığı bir dönem izlemektedir. Söz konusu gelişmeler içerisinde antik literatür aracılığıyla Thrakia'da tanıdığımız Maedi-Maidoi etnik unsurunun, Anadolu'da aynı kökene dayandığı belirtilen Bithynler ya da Bithynia ile ilişkisi irdelenmekte ve MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısında Thrakia'da olumsuz başlayan Maedi-Makedon ilişkilerinin, ilerleyen yüzyıldaki Pers Savaşları sürecinde aynı nitelikte devam ederek bu defa Makedon-Bithyn şeklinde Anadolu'ya taşınması ele alınmaktadır. Thrakia – Anadolu etkileşimi bakımından çok önemli veriler barındıran söz konusu süreç, gerek Maedi/Maidoi ve gerekse Makedon ilişkileri bakımından irdelenmekte, Bithynialıların Avrupa'daki kökenleri ve Anadolu göçleri ele alınmaya çalışılmaktadır. Büyük İskender'in MÖ 334 yılından itibaren takip edebildiğimiz faaliyetlerinde Makedonların Bithynia politikası ve yaklaşık olarak aynı tarihlerde Anadolu'da başlayan Bithyn-Makedon ilişkilerinin olasılıkla daha önceden Thrakia'da meydana gelen çatışmalardan etkilenmiş olabileceği ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bithynler, Bithynia, Maedi-Maidoi, Büyük İskender, Philip II.

MAEDI/MAIDOI – BITHYNIOI: THE BITHYNIAN TRACES IN THRACIA AND ANATOLIA: IN TERMS OF THE STRUGGLES BETWEEN MACEDONIA, ROME, THRACE AND PONTOS

Abstract: Depending on a number of historical developments that took place in the second half of the 4th century BC, the study based on group of Southeast European peoples known with names as Maidoi-Maedi who related to the Bithyn ethnic component that brings an important kingdom in Northwestern Anatolia. As known, the progressive historical process from late Classical to Hellenistic Period points out the Macedonian rule began to reach a level of spreading to almost all of Aegean World, and it marks a turning point that is shaped by the expansion and the anti-Persian politics of Philip II and his son Alexander the Great. This is followed by a period of confrontation with forces such as Rome, Macedonians, Thracians, Galatians and Pontos in which the Bithynians included at the Southeast Europe and Northwest Anatolia. In the mentioned developments, the possible relationships between Maedi-Maidoi ethnic element which we know through the ancient literature in Thrakia and the Bithynia that has the same root in Anatolia are trying to be examined. By the second half of the fifth century B.C. the Maedi-Macedonian relations that began in an unfavourable condition in Thrakia were continuing in the same way during the Persian Wars. And the developments in the following years seemingly transferred the circumstances this time as Macedo-Bithyn struggles to Anatolia. The subject process which contains very important data in terms of Thracian-Anatolian interaction, the migrations of the Bithynians and their origins in Thrace being investigated with regard to both Maedi/Maidoi and the Macedonian respects.

* Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi - aliborabora@yahoo.com – aliborabora@bartin.edu.tr.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bilgi ve tecrübesini benden esirgemeyen, ayrıca konu hakkında çok değerli çalışmaları bulunan Sayın Prof. Dr. Peter Delev'e ve yardımlarından dolayı DAI Roma temsilcisi Dr. Paola Gulinelli'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Consequently this study tries to reveal the fact that the Alexander the Great's Macedonian policy of Bithynia and the Bithynian-Macedonian relations started in Anatolia on about the same dates which we can track his activities since 334 B.C., may have been affected by conflicts that have already occurred in Thracia before they move.

Keywords: Bithynians, Bithynia, Maedi-Maidoi, Alexander the Great, Philip II.

Giriş:

Bilindiği gibi Maedi kavmi hakkında gerek arkeolojik ve gerekse literatür bağlamında çok fazla bilgiye sahip bulunmamaktayız. Antik kaynaklar, nicelik açısından nispeten belirli bir orana işaret etmekle beraber içerikleri, birbirinin benzeri nitelik göstermekte, ayrıntılar hakkında ne yazık ki yeterince veri bulunmamaktadır.

Μαίδοι-Maidoi-Maedi adlarıyla bildiğimiz bu etnik unsur bir Thrakia kabilesi olarak karşımıza çıkmakta¹ ve yurtlarının, Khalkidike Yarımadası'nın kuzey doğusundan Pontos Aigaios'a (Ege Denizi) dökülen Strymon (Struma-Karasu) Irmağının orta ve kuzey havzaları olduğu bilinmektedir². Tarihi coğrafya bakımından bu ırmağın Thraklar ile Makedonlar³ arasında bir sınır, bir etkileşim alanı meydana getirmesi ve aynı zamanda Anadolu'ya göçmeden önce Maediler/Maidoiler⁴, Strymonialılar⁵; göçtükten sonra Bithynler⁶, Bithynia Thrakları⁷, Asia Thrakları⁸ ya da Maedo-Bithynler⁹ şeklinde anılan unsurların aynı kültür kuşağının birer parçasını meydana getirmeleri konumuz bakımından ayrıca önemli bir veri oluşturmakta ve bu unsurların daha sonra etkileşime devam edecekleri ortak Kuzeybatı Anadolu coğrafyasındaki ilişkilerinde anahtar rol oynamış gibi görünmektedir¹⁰.

¹ Iris Von Bredow, "Maedi", **BNP**, 8, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Brill, Boston, 2006, s. 113.; B. Lenk, "Maidoi", **RE**, XIV/1, Ed.: Georg Wissowa, J. B. Metzlersche Buchhandlung, Stuttgart, 1928, s. 541.; Konrat Ziegler, "Die Herkunft von Spartacus", **Hermes**, 83, 1955, s. 248-249.; Hanedanlarından birisinin Maedus adını taşıması dolayısıyla, İlyrialılar ile Maediler arasında bir bağlantının olabileceği düşünülmüştür. App., **Illyr.**, X.I.2, X.5.

² Veli Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2001, s. 15.; Peter Delev, **История На Племената В Югозападна Тракия През Първото Хилядолетие Пр. Хр. – A History of the Tribes of South-Western Thrace in the First Millenium B.C.**, St. Kilment Ohridski University Publishing House, Sofia, 2014, s. 33, 485.; G. Mihailov, "Thrace Before the Persian Entry into Europe", **САН**, 3/2, Ed.: J. Boardman, I. E. S. Edwards, N. G. L. Hammond, E. Sollberger, C. B. F. Walker, Cambridge, Cambridge University Press, 1991, s. 601.

³ Robert Malcolm Errington, "Macedonia, Macedones", **BNP**, 8, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Brill, Boston, 2006, s. 57-70.

⁴ Lenk 1928, s. 541.

⁵ Hdt., VII.75.; Christo M. Danoff: "Strymon", **KIP**, 5, Ed.: Konrad Ziegler, Walther Sontheimer, Stuttgart, Alfred Druckenmüller Verlag, 1975, s. 400.

⁶ Walther Ruge, Eduard Meyer, Karl George Brandis, "Bithynia", **RE**, III/1, Ed.: Georg Wissowa, J. B. Metzlersche Buchhandlung, Stuttgart, (1897), s. 512.

⁷ Ksen., **Anab.**, VI.4.2; Ksen., **Hell.**, III.2.2.; Maya Vassileva, "Persia", **A Companion to Ancient Thrace**, Ed.: Julia Valeva, Emil Nankov, Denver Graninger, Wiley & Blackwell, Chichester, 2015, s. 326.

⁸ Hdt., VII.75.; Hale Güney, "Hellenistik Dönem Öncesi Bithynia'da Hellen Kolonileri ve Bithynialılar Arasındaki İlişkiler", **Bellekten**, 282, 78/282, 2014, s. 408-409.

⁹ Strab., VII.III.2, VII.V.7, VII.V.12; Step. Byz., **Ethnic.**, Μαίδοί.

¹⁰ Sevin 2001, s. 18-19.; Strab., VII.VII.4.

Maedilere ilişkin en erken kaynak olan Thukydides¹¹ onlardan, Odrys Kralı Sitalkes'in, II. Perdikkas (MÖ 448-413) yönetimindeki Makedonia üzerine yaptığı bir sefer nedeniyle bahsetmektedir¹². Ayrıntılı olmamakla birlikte Thukydides, Sitalkes'in, ihtimalle MÖ 429 yılında gerçekleştirdiği bu saldırıda izlediği güzergâh üzerinde ve Paionia yakınlarında bulunan halklardan biri olarak Maedilerden bahsetmekte ve kralın onları egemenliği altına aldığını söylemektedir¹³. Bu veri, Maedilerin Doğu Makedonia ve Güney Thrakia dolaylarına MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısında hakim olduklarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca Sitalkes'ten sonra Maedilerin, topraklarını kuzeye doğru genişletme fırsatı yakaladıkları ve Iamphoryna isimli bir kent kurdukları dile getirilmekte¹⁴, konumu tam olarak bilinmeyen bu kentin Bulgaristan'ın güneybatısında bulunduğu tahmin edilmektedir¹⁵.

Maediler hakkında sessiz kalan antik literatür, uzun bir sürenin ardından, MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısındaki gelişmelerle ilgili olarak onlar hakkında yeniden bilgi vermeye başlar. Buna göre MÖ 359 yılında Makedonia tahtına çıkan II. Philip¹⁶, MÖ 353'ten itibaren sınırlarını doğuya doğru genişletmeye başlamış ve bu amaçla bu doğrultudaki Thrak kavimlerine karşı harekete geçmiştir¹⁷. MÖ 352 yılında Thrak Kersobleptes'in, Byzantion (İstanbul) ile Perinthos'u (Marmara Ereğlisi) hedef alan saldırılarına, Heraion Teikhos kentinde karşı koymasının, II. Philip'nin bu yöredeki Perinthos, Byzantion gibi Grek kentleri ile olan ilişkilerini olumlu yönde etkilediği dile getirilmektedir¹⁸.

İlerleyen süreçte Makedon Kralı'nın, MÖ 355-346 yılları arasındaki 3. Kutsal Savaş'ta, Hellas Anakarası'ndaki mücadeleleri nedeniyle bir süre kesintiye uğrayan doğu ilerleyişi, MÖ 343 itibarıyla yeniden hareketlenmiştir¹⁹. Thrakia'da sağlamlaştırdığı egemenliğinin ardından, MÖ 340 yılında yeni hedefleri olarak belirlediği Perinthos'a saldırmış, daha sonra Byzantion'u kuşatmış ancak başarılı olamamıştır²⁰. MÖ 339 yılında istediğini elde edemediği kuşatmaları kaldıran II. Philip; Persler, Atina, Kios, Rhodos gibi güçler tarafından desteklenen, Byzantion ve Perinthos ile barış antlaşması imzalamak zorunda kalmıştır²¹.

¹¹ Von Bredow 2006, s. 113.; Mihailov 1991, s. 601.

¹² Delev 2014, s. 484-485.

¹³ Thuk., II.98.; Ptol., **Geo.**, III.11.6.

¹⁴ Von Bredow 2006, s. 113.

¹⁵ Von Bredow 2006, s. 113.; Delev 2014, s. 356.

¹⁶ Oğuz Tekin, **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 117.; Ian Worthington, **By The Spear: II. Philip, Alexander the Great, and the Rise and Fall of the Macedonian Empire**, Oxford University Press, Oxford, 2014, s. 4.

¹⁷ Murat Arslan, **İstanbul'un Antikçağ Tarihi Klasik ve Hellenistik Dönemler**, Odin Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 171.

¹⁸ Arslan 2010, s. 172.; Worthington 2014, s. 57.

¹⁹ Tekin, 2008, s. 118.

²⁰ Worthington 2014, s. 78.; Mehmet Özsait, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, 2, Görsel Yayınlar, İstanbul, 2000, s. 337.

²¹ Arslan 2010, s. 197.

II. Philip güneydoğu Thrakia'da bu mücadeleleri verirken, anayurdu Makedonia'da yaşananlar hakkında Plutharkos önemli veriler sunmaktadır. Antik yazara göre Makedon Krallığı bu sırada ihtimalle II. Philip'nin ülkesinde olmamasının meydana getirdiği otorite boşluğunu değerlendiren Maedilerin, kendilerine karşı ayaklanması nedeniyle büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalmıştır. Çünkü II. Philip Byzantionlulara karşı bir sefer düzenlemekte (MÖ 340-339) ve henüz onaltı yaşında olan İskender, babası tarafından kraliyet mührünün koruyucusu ve kral naibi olarak Makedonia'da bırakılmış bulunmaktadır²². İskender, babasının yokluğunu fırsat bilen Maedilerin çıkardığı ayaklanmayı MÖ 340 yılında başarıyla bastırarak, barbarları buldukları kentten sürerek buraya synoikismos ile yeni halklar getirmiş ve yerleşimi Aleksandropolis olarak adlandırmıştır²³. Bosworth, Plutarkhos'a dayanarak bu kentin İskender'in kurduğu ve sayıları yetmiş aşan yerleşim içerisinde, ilk kent olduğunu ve ayrıca yine kendi adını taşıyan ilk örnek olması itibarıyla ayrıca önemli olduğuna değinmektedir²⁴.

Quintus Rufus'un verdiği bilgilerde, Büyük İskender'in hükümdarlığının başlangıcında Hellası egemenlik altına aldıktan sonra, Thrakia ve Illyrialılara boyun eğdirdiği ve ardından Triballi ve Maedi kavimlerine hükmettiği ayrıntıları mevcuttur²⁵. Delev, konuya dair yaptığı saptamada Maedilerin ayaklanma nedenini, ülkelerinin daha önce II. Philip tarafından hakimiyet altına alınmış olmasına bağlar²⁶ ve ayrıca Makedon topraklarında olası Maedi hakimiyetinin doğal olarak kabul edilemeyeceği düşünülmektedir²⁷.

II. V. Philippe Büyük İskender hakimiyetlerinin ardından Maediler ile ilgili tarihsel süreç, antik kaynakların bir kez daha kesintiye uğramasıyla sessizleşmekte ve yeni referanslar, MÖ 297 yılından itibaren artık kuzeybatı Anadolu'da önemli bir güç olan Bithynia Krallığı ile eşzamanlı olarak takip edebildiğimiz, I. Prusias Dönemi'nde (MÖ 230-182) tekrar ortaya çıkmaktadır²⁸. Bu

²² A. B. Bosworth, **Conquest and Empire The Reign of Alexander the Great**, Cambridge University Press, Cambridge, 1995, s. 21.; Ellis, J. R., "Macedonian Hegemony Created", **CAH**, 6, Ed.: D. M. Lewis, John Boardman, Simon Hornblower, M. Ostwald, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 777.; Plut., **Alex.**, IX.1.

²³ Plut., **Alex.**, IX.1.; Christo M. Danoff, "Maidoi", **KIP**, 3, Ed.: Konrat Ziegler, Walther Sontheimer, Alfred Druckenmüller, Stuttgart, 1963, s. 896.; Sevin 2001, s. 17.; Getzel Cohen, **The Hellenistic Settlements in Europe the Islands and Asia Minor**, University of California Press, Los Angeles, 1995, s. 82.; Sabine Müller, "II. Philip", **A Companion to Ancient Macedonia**, Ed.: Joseph Roisman, Ian Worthington, Wiley-Blackwell Pub., Oxford, 2010, s. 180.; Dawn L. Gilley; Ian Worthington, "Alexander the Great Macedonia and Asia", **A Companion to Ancient Macedonia**, Ed.: Joseph Roisman, Ian Worthington, Wiley-Blackwell Pub., Oxford, 2010, s. 189.; A. H. M. Jones, **The Cities of the Eastern Roman Provinces**, Oxford, Clarendon Press, 1998, s. 5-13.

²⁴ Bosworth 1995, s. 245-246.; Bosworth 2008, s. 866.; Worthington 2014, s. 181.; Zofia H. Archibald, "Thracians and Scythians", **CAH**, 6, Ed.: D. M. Lewis, John Boardman, Simon Hornblower, M. Ostwald, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 469.; Plut., **Mor.**, 328E.; Plut., **Alex.**, IX.1.

²⁵ Curt., IX.VI.20.

²⁶ Delev 2014, s. 123, 340.

²⁷ Von Bredow 2006, s. 113.

²⁸ Karl Strobel, "Prusias I", **BNP**, 12, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Boston, Brill, 2008, s. 92-93.

defa V. Philip (MÖ 221-179) ile ilgili gelişmelerde bulabildiğimiz Maedi tarihi, daha önce olduğu gibi Makedon karşıtı politikalarına devam eden bu Thrak boyu ile olan mücadelelerde izlenebilmektedir²⁹.

Bilindiği gibi Makedon Kralı Antigonos Doson'un yeğeni ve Demetrios II'nin oğlu olan V. Philip, MÖ 217 yılında Naupaktos Antlaşması ile noktalanın mücadelenin ardından³⁰, giderek güçlenmekte ve Makedonia topraklarını tehdit etmeye başlayan Roma'ya karşı, MÖ 215 yılında Hannibal ile anlaşmış bulunmaktadır³¹. Bunun nedeni olarak, Cannae Savaşı'nda kazandığı önemli zaferin Hannibal'ı, V. Philip'in gözünde Roma'nın durdurulması için önemli bir etken haline getirdiği ileri sürülmekte, ayrıca ittifaka I. Prusias hakimiyetindeki Bithynia Krallığı'nın da katıldığı bilinmektedir³². MÖ 215/214-205 yılları arasında yapılacak olan Birinci Makedonia Savaşı'nda Roma ise destek arayışlarına, Aitolia Birliği ve Attalos I (MÖ 241-197) yönetiminde olan Pergamon Krallığı gibi güçler eşliğinde cevap bulabilmiştir³³.

Buna göre Maediler, Birinci Makedonia Savaşı'nın başlangıcında V. Philip'in, Aitolialılar ile mücadelesini bir fırsat olarak değerlendirmiş ve Makedonia topraklarına çeşitli defalar saldırarak talan etmişlerdir³⁴. Aslında Makedonia topraklarının Thrakialı kabillerlerce düzenli olarak saldırılara maruz kaldığı bilinmekte ve özellikle Maediler, V. Philip'in çeşitli seferler dolayısıyla ülkesini terk ettiği her fırsatta, Makedonia topraklarına yağmalamayı bir gelenek haline getirmiş bulunmaktadır³⁵. Konuyla ilgili olarak Makedonia Krallığı'nın bu durumun farkında olduğu, onlara bu tür fırsatlar tanımamak amacıyla, zaman zaman üzerlerine caydırıcı seferler düzenlediği dile getirilmektedir³⁶. Bunlardan birinin MÖ 211 yılında meydana geldiği ve

²⁹ Jordan Iliev, "The Roman Conquest of Thrace (188 B.C. – 45 A.D.)", **Aristonothos: Scritti per il Mediterraneo Antico**, 9, 2015, s. 129-131.

³⁰ Angelos Chaniotis, **War in the Hellenistic World: A Social and Cultural History**, Blackwell Pub., Malden, 2005, s. 187.; Robert Malcolm Errington, **A History of the Hellenistic World 323-30 BC.**, Blackwell Pub., Oxford, 2008, s. 181-182, s. 185-187.; İç Savaş, Müttefikler Savaşı ya da Aitolia Savaşı olarak da bilinmektedir.

³¹ Polyb., VII.9.1-10.; Errington 2008, s. 185-190.; Michel Austin, **The Hellenistic World From Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 128, 159.; David Magie, **Roman Rule in Asia Minor**, Princeton University Press, Princeton, 1950, s. 12.; Frank W. Walbank, **Polybius, Rome and the Hellenistic World: Essays and Reflections**, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, s. 95.; Frank W. Walbank, **V. Philip of Macedon**, Cambridge University Press, Cambridge, 1940, s. 70-71.; Michael P. Fronda, **Between Rome and Carthage Southern Italy During the Second Punic War**, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, s. 34-35.

³² Tekin, 2008, s. 207.; Arslan 2010, s. 271.; Özsait 2000, s. 350.; Magie 1950, s. 313.; M. Rostovtzeff, **The Social and Economic History of the Hellenistic World**, I-III, Clarendon Press, Oxford, 1941, s. 48-55.; Liv., XXVII.30.16.; Karl Strobel, "Bithynia", **BNP**, 2, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Boston, Brill, 2003, s. 678.

³³ Arslan 2010, s. 272.; Magie 1950, s. 12.

³⁴ Liv., XXVI.25.4-9.

³⁵ Iliev 2015, s. 129.; Liv., XXVI.25.7-8.

³⁶ Delev 2014, s. 131.; Iliev 2015, s. 129.

V. Philip'in Maediler üzerine yürüdüğü tahmin edilmektedir³⁷. Livius, bu süreç hakkında nispeten daha ayrıntılı veriler sunar. Buna göre V. Philip, Aitolialıların saldırılarına karşı oğlu Perseus'u dörtbin adamla Thessalia'daki geçidi tutmakla görevlendirdikten sonra Makedonia'ya dönmüş ve daha önemli bulduğu saldırılarına Thrakia'da, Maediler'in üzerine yürüyerek devam etmiştir. Maedilerin saldırgan tutumlarına son vermek amacıyla ülkelerini yerle bir etmiş ve başkentleri ya da önde gelen kentlerinden biri olan Amphoryna'ya saldırmıştır³⁸. V. Philip'in bunun ardından, Maediler üzerine yaptığı hamleyi kesmek zorunda kaldığı ve güçlerini güneye, Hellas Anakarası'na kaydandıktan sonra Pella'ya döndüğü belirtilmektedir³⁹.

Delev, V. Philip'in Thraklara karşı verdiği bu başarılı mücadelenin Rhodos'daki Lindos kentinde bulunan Athena Lindia Tapınağı'na ait envanter kayıtlarında, yaptığı adak sunuları ve tespit edilen yazıtlara yansımış olabileceğine değinmektedir⁴⁰. Buna göre V. Philip tapınağa, üzerlerinde "Makedonialıların Kralı Philippos, Kral Demetrios'un oğlu, Dardanalılar ve Maidoileri yenilgiye uğrattı" yazılmış olan ve onar adet kalkan (pelta), mızrak (sarissa) ve miğferden oluşan silahlar adamıştır⁴¹.

Anlaşıldığı kadarıyla, MÖ 211 yılında gerçekleşen Maedi Seferi'nden yaklaşık olarak dört yıl sonra, MÖ 207 yılında, Makedonia Krallığı bakımından giderek ciddi bir hal almaya başlayan tehlike daha da büyümüş ve düşmanlara, Illyria Kralı Skerdilaidas ve Pleuratus'un harekete geçirdiği güçleri ve Makedonia sınırındaki Thraklar da katılmıştır⁴². Tarihsel süreç Maedilerin, Makedon egemenliği üzerine yeniden önemli bir tehdit haline geldiğine işaret etmekte ve saldırmak için V. Philip'in Birinci Makedonia Savaşı nedeniyle Roma, Aitolia, Pergamon Krallığı ile olan mücadelesine devam etmek için ülke topraklarını terketmesini beklemektedirler⁴³.

MÖ 205 yılında Phoinike Antlaşması ile tamamlanan ve temelde Roma ile Makedonlar arasında söz konusu olan mücadelelerden sonra, V. Philip ilgisini Güneydoğu Thrakia ve Asia

³⁷ Philip Smith, "Maedi", **Dictionary of Greek and Roman Geography**, II, Ed.: William Smith, Little brown and Company, Boston, 1870, s. 243.; Lenk 1928, s. 541.; Danoff 1963, s. 895.; Peter Delev, "From Koroupedion to the Beginning of the Third Mithridatic War (281-73 BCE)", **A Companion to Ancient Thrace**, Ed.: Julia Valeva, Emil Nankov, Denver Graninger, Wiley-Blackwell, Malden, 2015, s. 64.

³⁸ Liv., XXVI.25.4-9.; Iliev 2015, s. 130.; Frank W. Walbank, "Prelude to Spartacus: The Romans in Southern Thrace 150-70 BC.", **Spartacus: Symposium rebus Spartaci gestis dedicatum 2050 A.**, Ed.: C. Danov, A. Fol, Éditions de l'Académie Bulgare des Sciences, Sofia, 1981, s. 15.; Delev 2014, s. 485.; Walbank 1940, s. 86.

³⁹ Liv., XXVI.25.15-17.; Delev 2014, s. 131.

⁴⁰ Delev 2014, s. 343.;

⁴¹ Delev 2014, s. 343.; Stanley M. Burstein, **The Hellenistic Age From the Battle of Ipsos to the Death of Kleopatra VII**, Translated Documents of Greece&Rome 3, Ed.: Robert K. Sherk, Stanley M. Burstein, Cambridge University Press, Cambridge, 1985, s. 60-63.

⁴² Polyb., X.41.1-8.; Errington 2008, s. 185.

⁴³ Polyb., X.41.4.; Liv., XXVIII.5.7-8.; Delev 2014, s. 343.; Iliev 2015, s. 130.

Minor'e odaklanmıştır⁴⁴. Yaklaşık bir yıl sonra (MÖ 204/203), Seleukos Kralı Antiokhos III ile aralarında yaptıkları anlaşma gereği⁴⁵, zayıflamakta olan Ptolemaiosların yönetimindeki toprakları ele geçirmek amacıyla harekete geçtikleri; V. Philip'in bu yeni politikasında Güneydoğu Thrakia, Pontos Aigaios (Ege Denizi) Adaları ve Asia Minor kıyılarındaki Grek kentleriyle ilgilendiği dile getirilmektedir⁴⁶. V. Philip'in bu süreçte Rhodos'a kadar genişlettiği hakimiyeti, MÖ 200-196 yılları arasında yapılan İkinci Makedonia Savaşı aracılığıyla başta Roma, Pergamon Krallığı ve Rhodos öncülüğünde durdurulmuş, ardından Seleukos Kralı Antiochos III ile olan mücadeleler başlamıştır⁴⁷.

Makedon Kralı'nın bu süreçte Maediler hakkında herhangi tasarrufundan haberdar değiliz ancak, bu defa Roma ve müttefikleri yanında yer alarak, Antiokhos III'e karşı MÖ 191 yılında Theymopylae'de destek verdiğini biliyoruz⁴⁸. Asia Minor'de Antiokhos III ile Roma ve müttefikleri arasında MÖ 190 yılında yapılan Magneia Savaşı ve MÖ 188'deki Apameia Barışı sürecinde V. Philip'in bizzat Maediler hakkında herhangi tasarrufu doğrulanmamaktadır⁴⁹. Aynı şekilde MÖ 197 yılı ya da hemen öncesinde, Makedon Kralının egemenliğinden çıkmasıyla Thraklar tarafından ele geçirilerek yerle bir edilen Lysimakhia'da söz konusu yıkımla alakalı herhangi Maedi/Maidoi bağlantısı da kuramamaktayız⁵⁰.

Zira, burası Lysimakhos tarafından konumunun getirdiği öneminin yanı sıra, bizzat Thraklara karşı bir önlem olarak, yaklaşık MÖ 309 yılında kurulmuştu⁵¹. Ancak MÖ 196'da Antiokhos III; Ephesos, Sardeis ve Hellespontos (Çanakkale Boğazı) üzerinden Thrakia Khersonesos'una (Thrakia Yarımadası) geçerek Lysimakhia kentine gelmiş ve Thraklar tarafından neredeyse kalıntı yığınlarından oluşan bir çöle döndürülen kenti yeniden onarmaya başlamıştır⁵². Ayrıca Antiokhos III köle haline getirilen halkını özgürlüklerini satın alarak, kaçanları bulup yeniden getirerek ve yeni koloniciler davet ederek kente yerleştirmiş, Thrakialılardan gelecek yeni tehlikeleri önlemek amacıyla ordusunun bir yarısıyla komşu Thrak

⁴⁴ Magie 1950, s. 313.; Chaniotis 2005, s. 6-7.; Özsaıt 2000, s. 353.; Rostovtzeff 1941, s. 49-53, 362.; John Ma, **Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor**, Oxford University Press, Oxford, 1999, s. 74.

⁴⁵ Walbank 2002, s. 68.

⁴⁶ Arslan 2010, s. 277-279.

⁴⁷ Errington 2008, s. 204-218.; Rostovtzeff 1941, s. 632-635, 679.

⁴⁸ Arslan 2010, s. 288.; Errington 2008, s. 218.

⁴⁹ Errington 2008, s. 218.

⁵⁰ Polyb., XVIII.4-7.; Arslan 2010, s. 286-288.; Errington 2008, s. 210.; Getzel Cohen, **The Hellenistic Settlements in Europe the Islands and Asia Minor**, University of California Press, Los Angeles, 1995, s. 82-83.

⁵¹ App., Syr., XI.1.; Daniel Strauch, "Lysimachia", **BNP**, 8, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Boston, Brill, 2006, s. 37.; Helen S. Lund, **Lysimachus A Study in Early Hellenistic Kingship**, Routledge, London, 2002, s. 42, 64.

⁵² Strauch 2006, s. 37-38.

bölgelerini talan etmiş, güçlerinin diğer yarısı ve donanmasındaki gemi mürettebatlarını ise kentin yeniden onarım çalışmaları için Lysimakhia'da bırakmıştır⁵³.

Devam eden süreçte İkinci Makedonia Savaşı sonuna kadar V. Philip ve ardından en azından Magnesia Savaşı'na kadar Antiokhos III egemenliğinde olan Güneydoğu Thrakia'nın, Apameia Barışı'ndan sonra meydana gelen otorite boşluğu dolayısıyla Thraklar tarafından, özellikle kuzey Propontis kıyılarında yeniden tehdit edilmeye başlandığı belirtilmektedir⁵⁴. Buna göre MÖ 184 yılından sonra, ihtimale bir Astae/Astii Kralı olan Amadokos'un, Byzantion ve Perinthos topraklarına çeşitli saldırılar düzenlemesi nedeniyle söz konusu kentler tarafından Makedonia Krallığı'ndan yardım istenmiş ve V. Philip, Amadokos üzerine yaptığı bir seferde onu ele geçirerek Thrakların meydana getirdikleri tehlikeyi önlemiştir⁵⁵.

Makedon Kralı MÖ 183 yılında bu defa Odrys, Bessi-Bessai ve Dentheletae-Dentheletai Thrakları üzerine yürümüştür. Aslında bu seferin, Roma'nın Thrakia'yı bir an önce terk etmesini istemesine karşılık olarak, V. Philip'in onlara karşı silahlanma ve savaş planlarını gizleme politikasının bir uzantısı olduğu⁵⁶, ayrıca yukarıda bahsedilen ve V. Philip'in, Rhodos Athena Lindia Tapınağı'na yaptığı adakların, alternatif olarak bu zafer ile ilgili olabileceği ileri sürülmektedir⁵⁷.

MÖ 182 yılında Romalıların ve Makedonia Krallığının kuzey komşuları ve geleneksel düşmanları olan Dardarnialılara karşı; ihtimalle bir Kelt ya da Skyth-Sarmat kavmi olan Bastarnailer ile, kuzey sınırlarını güvenceye almak ve ardından İtalya'ya yapacağı seferde onların desteğini sağlamak amacıyla ittifak yaptığı tahmin edilmektedir⁵⁸.

V. Philip, MÖ 181 yılında Maediler üzerine yeniden harekete geçmiştir. Livius'a göre kral, hareketsiz kalan ordusunu yeniden faal duruma geçirmek ve Roma'ya karşı sürdürdüğü planları dolayısıyla onların herhangi şüphesini uyandırmamak için Maedike/Maedika Bölgesine girmiştir⁵⁹. Aslında V. Philip, Haimos-Hamos'a (Balkanlar) Dağına tırmanarak Roma saldırısı için dağın en yüksek noktasından çevre coğrafyayı gözlemlemek ve başlatacağı mücadelede stratejisine en uygun alanı belirlemek istemektedir⁶⁰. Ancak Makedon Kralı'nın tırmanıştan önce küçük oğlu Demetrios'u, Paeonia valisi Didas refakatindeki bir kuvvetle yokluğunda devletin

⁵³ Liv., XXXIII.38.11.; App., Syr., XI.1.; Arslan 2010, s. 286.

⁵⁴ Arslan 2010, s. 291.

⁵⁵ Frank W. Walbank, **A Historical Commentary on Polybius**, III, Clarendon Press, Oxford, 1979, s. 199-200.; Arslan 2010, s. 291.; Greg Fisher, "The Road to Pydna: Philip, Perseus and the Romans 191-171", **Hirundo: The McGill Journal of Classical Studies**, I, 2001, s. 40.; Liv., XXXIX.35.4.

⁵⁶ Delev 2014, s. 132.; Cohen 1995, s. 116-118.; Polyb., XXIII.8.1-7.; Liv., XXXIX.53.11-16.

⁵⁷ Delev 2014, s. 344.

⁵⁸ Liv., XL.57-58.; Delev 2014, s. 133.

⁵⁹ Walbank 1940, s. 248, 347.; Liv., XL.21.; Jones 1998, s. 13-20.; Plin., Nat., VI.39.;

⁶⁰ Walbank 1979, s. 256.; Delev 2014, s. 132.; Fanoula Papazoglou, **The Central Balkan Tribes in Pre-Roman Times: Triballi, Autariatae, Dardanians, Scordisci and Moesians**, Hakkert, Amsterdam, 1978, s. 160-170.

korunması için Makedonia'ya geri gönderirken, büyük oğlu Perseus'u yanında tutması varisler arasında gelecekte tahtın sahipliği üzerine şüpheler uyandırmıştır⁶¹.

Makedon güçleri ilk hedefleri olan Maedike'den yedi gün sonra Haimos-Haemos'a (Balkanlar) Dağı eteklerine varabilmişlerdir. Livius, tırmanışın ilk bölümünün zorlu olmadığını söyler. Fakat ardından izledikleri yol yükseklik kazandıkça sık ağaçlar ve yoğun bitki örtüsüyle kaplı bir hal alarak zorlaştığından bahsetmektedir⁶². Hatta güzergâhlarının bir bölümü öylesine karanlıktır ki, dallar ve yapraklardan gökyüzü zorlukla görülebilmekte, dağın zirvesine yaklaştıkça her yer bulutlarla kaplı bir hal almaktadır. Yolculuklarının üçüncü gününde nihayet doruğa ulaşmalarına rağmen hiçbir yer görülememiş ve inişe geçmişler fakat oldukça yıpranmışlardır⁶³.

Ellerindeki bütün kaynakların tükendiğini ve açlık tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını farketmeden Makedonlar, ulaştıkları Denteletike topraklarını müttefikleri olmalarına rağmen yağmalamışlar, ardından Maedika topraklarına girerek Petra kentini ele geçirmişler fakat, boşuna harcanan emekler ve karşılaştıkları sayısız zorluklardan sonra asıl amaçlarına ulaşmadan Makedonia'ya geri dönmek zorunda kalmışlardır⁶⁴.

Bu gelişmelerin ardından Makedonia Krallığı ve özellikle V. Philip için artık sonun başlangıcı olan bir döneme girilmektedir. Bilindiği gibi kral, MÖ 197 yılında İkinci Makedonia Savaşı'nı (MÖ 200-196) sonuçlandıran Kynoskephalai mücadelesinin bedelini, bir çok ağır şartların yanı sıra Roma'ya rehin olarak verilen küçük oğlu Demetrios ile ödemiştir⁶⁵. Ardından MÖ 191, yılında kısa bir süreliğine de olsa Antiokhos III'e karşı Roma'ya verdiği destek dolayısıyla, ödemek olduğu savaş tazminatlarında bazı avantajlar ve en önemlisi de oğlu Demetrios'ı yeniden kazandırmıştır⁶⁶. Ancak V. Philip'in Maedi topraklarına gerçekleştirdiği MÖ 181 saldırısı, aynı zamanda Demetrios ve Perseus arasında meydana gelen gizli taht çekişmelerinin başlangıcına işaret eder⁶⁷.

Buna göre V. Philip'in Maedike Bölgesiyle ilgili seferinde söz konusu olan Haimos Dağı tırmanışına Demetrios'u dahil etmeyerek Makedonia'ya geri göndermesi, küçük oğlunun zihninde, tahtın abisi Perseus'a verileceği ve bu süreçte hayatının artık tehlikede olduğu şüphesini uyandırmış ve ihtimalle rehin olduğu dönemlerde (MÖ 197-191) kurduğu bağlantılar

⁶¹ Liv., XL.5., XL.21-.24.; Walbank 1979, s. 256-257.

⁶² Liv., XL.21-24.

⁶³ Delev 2014, s. 132.

⁶⁴ Liv., XL.21-22.; Delev 2015, s. 66; Delev 2014, s. 132-133, 345.

⁶⁵ Arslan 2010, s. 285.; François Chamoux, **Hellenistic Civilization**, Trans.: Michel Roussel, Margaret Roussel, Blackwell Pub., Oxford, 2002, s. 113.

⁶⁶ Erich S. Gruen, "The Last Years of V. Philip", **GRBS**, 15, 1974, s. 225.; Gruen, Erich S., "The Supposed Alliance Between Rome and Philip V of Macedon", **California Studies in Classical Antiquity**, 6, 1973, s. 132.; Walbank 1940, s. 191-210, 238.

⁶⁷ Liv., XL.5., XL.21., XL.23.; Walbank 1979, s. 256-257.

dolayısıyla Roma ile ittifak yaparak Makedon tahtını ele geçirme düşüncelerine kapılmıştı⁶⁸. Makedonia'ya olan yolculuğu sırasında kendisine refakat eden Didas tarafından alevlendirilen bu düşünceler, aynı zamanda gizlice Perseus'a aktarılmış, durumu babasının öğrenmesini sağlayan Perseus, onun onayı ile gizlice kardeşini ortadan kaldırmak için harekete geçmiştir⁶⁹. Zira Livius, Demetrios'un alenen ortadan kaldırılmasının, V. Philip'in Roma aleyhine kurguladığı planlarının farkedilebileceği nedenine bağlamaktadır ki, özellikle Flamininus ile yakın ilişkileri olan Demetrios'un Roma ile ağabeyi ve babasına karşı ittifak yaparak ihanet etme suçuyla açık bir şekilde öldürülmesi, V. Philip'in Roma'nın dostu olmadığı yönündeki şüpheleri en azından güçlendirebilir nitelikte bulunmaktaydı. Nitekim Demetrios, MÖ 180 yılında Perseus ve V. Philip'ten emir alan Didas tarafından zehirlenmiş ve ardından boğularak öldürtülmüştür⁷⁰.

Hemen ardından V. Philip'in üç yıl önce yaptığı ittifak önerilerine olumlu yanıtları olarak, MÖ 179 yılında Bastarnai süvari ve piyadelerden oluşan ordularının yanı sıra, kadın ve çocukların eşlik ettiği büyük bir halk kitlesiyle harekete geçtiği bilinmektedir. Fakat aynı yıl Makedon Kralının ölmesi⁷¹ ve Makedonlara yardıma gelirken üzerlerine Thraklar, Dardaniahlılar tarafından yapılan saldırıların yanısıra, yürüyüşleri sırasında yakalandıkları büyük bir fırtına, ittifakları doğrultusunda gerçekleştirmeyi düşündükleri planlarını olumsuz etkilemiştir⁷².

MÖ 179 yılı aynı zamanda, V. Philip'in ardından büyük oğlu Perseus'un (MÖ 179-168) iktidarı devraldığı sürece işaret eder⁷³. Yeni Makedonia kralının Roma karşıtı politikaları tekrar harekete geçirmesi nedeniyle başlayan Üçüncü Makedonia Savaşı'nda (MÖ 172-168), Maediler bir kez daha tarih sahnesine çıkmaktadırlar. Zira geleneksel Makedon aleyhtarı tutumlarını, Astaeler ile birlikte MÖ 172 yılında Roma'ya elçi heyeti göndererek Perseus'a karşı ittifak yapmak isteklerini ortaya koymakla sergilemişler ve Roma tarafından olumlu karşılanan bu teklif, elçilerin temsil ettiği taraflara ikibin assarius tutarında bir kaynak yardımıyla pekiştirilmiştir⁷⁴. MÖ 168 dolaylarında Illyria Kralı Gentius'u yanına çekmeye başaran Perseus, bu sırada bir başka yardım önerisiyle karşılaşmış ve Bastarnai silahlı güçlerinin (Keltler?) Roma'ya karşı kendisine katılmalarını istemiştir. Ancak bir Maedike kenti olan Desudaba kentine kadar gelen Kelt orduları ile yapılan ücret görüşmeleri olumlu sonuçlanmayınca geri dönmüşlerdir⁷⁵.

⁶⁸ Gruen 1974, s. 221. Liv., XL.21., XL.23.

⁶⁹ Liv., XL.23-24.; Polyb., XXIII.3-7, XXIII.10-13.; Plut., **Aem.**, VIII.6-7.

⁷⁰ Gruen 1974, s. 242.; Walbank 1979, s. 257.; Liv., XL.23-24., XLI.23.

⁷¹ Christopher Webber, **The Thracians 700 BC-AD 46**, Osprey Pub., Oxford, 2001, s. 14.; Liv., XL.54.

⁷² Liv., XL.57-58., XLI.19.; Walbank 1940, s. 248.

⁷³ Arslan 2010, s. 294.

⁷⁴ Delev 2014, s. 133, 346.; Delev 2015, s. 67.; Walbank 1981, s. 15.; Liv., XLII.19.

⁷⁵ Liv., XLIV.26.; Diod., XXX.19.; Walbank 1979, s. 298, 369-370.; Webber 2001, s. 14.; Delev 2014, s. 346.; Livy; Jane D. Chaplin, **Rome's Mediterranean Empire: Books Forty-one to Forty-five and the Periochae**, Oxford University Press, Oxford, 2007, s. 143.

MÖ 168 yılında Pydna Ovası'nda Antigonos sülalesinin büyük yenilgiyle biten Üçüncü Makedonia Savaşı'ndan bir yıl sonra, Perseus'un ülkesi, Lucius Aemilius Paulus tarafından dört farklı yönetim bölgesine ayrılarak parçalanmıştır⁷⁶. Delev, bu ayırım sırasında Maedi ülkesinin nerede bulunduğunu tespitinin zorluğunu dile getirmekle birlikte, Strymon Nehrinin kuzeydoğusunda kaldığını ve bu toprakların bağımsız olarak Makedonia sınırını oluşturduğunu ileri sürmekte, ayrıca Maedi topraklarının, özellikle Makedonia Krallığı'nın ortadan kalkmasından sonra Roma ordularının tasarrufuna açıldığını eklemektedir⁷⁷. Diğer taraftan Perseus Dönemi'nde Makedonia Krallığı'nın parçalanması, aynı zamanda geleneksel Maedi düşmanlığını bu defa bölgede beliren Roma egemenliği üzerine yoğunlaşmasına neden olmuştur. Thrak kabilelerinin bu tutumlarını özellikle Roma ve ittifaklarının düşmanlarına yardım ve destekleriyle sergilediklerine değinilmekte, durum, Thraklar tarafından desteklenen Makedon tahtının yeni adayı ya da adaylarının Roma ve Prusias'ın müttefiki Kaeni Kralı Diegylis'in Pergamon karşıtı girişimleriyle örneklendirilmektedir⁷⁸.

Roma'nın Maediler ile olan ilk mücadelelerinin tıpkı Makedonların yaşadıkları gibi oldukça zorlu başladığı ve sürdüğü söylenebilir. Zira MÖ 119 yılında Skordiskoiler ile birleşen ve kralları Tipas emri altındaki Maedilerin paraetor Sextus Pompeius'u Aksios (Vardar) Nehri civarına yapılan büyük bir savaşta öldürerek eskiden Makedonia Krallığı'na ait ve fakat şimdi Roma'ya bağlı olan toprakları işgal ettikleri bilinmektedir⁷⁹. Nitekim bu süreçte de Thrakialıların bölgede Makedonlar ve şimdi de Romalılar tarafından sevilmedikleri, tehlikenin Roma'nın questor M. Annius yönetiminde acil önlem almasıyla atlatılarak, komutanın yöre halkı tarafından büyük saygıyla karşılanması ve onurlandırılmasının yansıdığı bir yazıt dolayısıyla tespit edilmiştir⁸⁰.

İhtimale içlerinde Maedilerin de bulunduğu, savaşçı Bessi gibi Thrak ve Kelt Skordiskoiler kavimlerine karşı Roma tarafından yapılan caydırma ve/veya cezalandırma amaçlı seferlerin MÖ 114-111 yılları arasında da sürdüğü tahmin edilmektedir⁸¹. MÖ 114 yılından itibaren başgösteren Kimbri tehlikesine karşı sırasıyla consul C. Porcius Cato, C. Caecilius Metellus

⁷⁶ Arslan 2010, s. 296.

⁷⁷ Delev 2014, s. 347.

⁷⁸ Walbank 1981, s. 15.; John Vanderspoel, "Provincia Macedonia", **A Companion to Ancient Macedonia**, Ed.: Joseph Roisman, Ian Worthington, Wiley-Blackwell Pub., Oxford, 2010, s. 261.; Robert Morstein Kallet-Marx, **Hegemony to Empire: The Development of the Roman Imperium in the East from 148 to 62 B.C.**, University of California Press, Berkeley, 1995, s. 38-39.; William V. Harris, **War and Imperialism in Republican Rome 327-70 B.C.**, Clarendon Press, Oxford, 1985, s. 245.; T. Correy Brennan, **The Praetorship in the Roman Republic I-II**, Oxford University Press, Oxford, 2000, s. 228.; Liv., **Perioch.**, LIV, LVI.

⁷⁹ Brennan 2000, s. 521-522.; Vanderspoel 2010, s. 262.; Delev 2015, s. 69.; Walbank 1981, s. 16.; Webber 2001, s. 15.

⁸⁰ Syll³ 700.; Delev 2014, s. 347.; Kallet-Marx 1995, s. 38.; T. Robert S. Broughton, **The Magistrates of the Roman Republic 509-100 B.C.**, I, American Philological Association, New York, 1951, s. 526.; Papazoglou 1978, s. 292.; Syll³ 700.

⁸¹ Kallet-Marx 1995, s. 39-40.

Caprarius ve M. Livius Drusus ile cevap verilmiş ve daha sonra M. Municius Rufus önderliğinde Skordiskoi, Bessi ve diğer Thrakialılar ile başarılı mücadeleler MÖ 107 yılına kadar devam etmiştir⁸². MÖ 104 ve 100 yıllarında bu defa bir praetor olan Titus Didius önderliğinde, Thrakialılar üzerinde yeni zaferler eklenerek Makedonia Eyaleti sınırları doğuya doğru, özellikle Thrakia'ya yönünde genişletmişlerdir⁸³. Ayrıca bazı antik kaynaklar; Romalıların aynı şekilde Makedonia ve civarında büyük tehdit oluşturan Maedi, Keltiberi ve Dardani gibi savaşçı ve saldırgan unsurlara MÖ 97, 92, 87, 86 yıllarında seferler düzenlediğinden bahseder⁸⁴. Buna göre MÖ 97 yılında Maedi (Maiodi) ve Dardanoi (Dardani) güçleri üzerinde bir başka Roma zaferi daha kazanılmış, MÖ 93-87 yılları arasında Makedonia'yı Roma adına yöneten propraetor C. Sentius'un, MÖ 92'de Maediler tarafından yenildiği, ancak daha sonra onlara karşı başarılı olduğu düşünülmektedir⁸⁵.

MÖ 89-85 yılları arasında Roma ile Pontos güçlerinin Avrupa'daki mücadelelerinde de, özellikle Thrakialı savaşçı kabilelerin Makedonia ve civarındaki Roma varlığına karşı Mithridates VI tarafından kışkırtıldığı⁸⁶ ve ihtimalle Maedilerin bu stratejinin bir parçası olduğu ileri sürülmektedir⁸⁷. Nitekim Thraklar MÖ 89/88 yılında, Pontos kralının teşfiğiyle Makedonia'yı işgallerinin ardından, güneybatıda Epeiros Bölgesindeki Dodona kentine kadar ilerlemişler, Zeus Tapınağı'nı yağmalamışlardır⁸⁸. Aynı sürece işaret eden bir başka antik literatürde, Sothimos yönetimindeki Thrakların Makedonia ve Hellas'taki işgalleleri ve ardından C. Sentius tarafından geri püskürtülüşleri dolayısıyla⁸⁹, söz konusu iki referansın aynı olaya işaret edebileceği düşünülmekte ve bahsedilen Sothimos'un, Tipas gibi ihtimalle bir başka Maedi Kralı olduğu tahmin edilmektedir⁹⁰.

⁸² Kallet-Marx 1995, s. 224.; Vanderspoel 2010, s. 262.; Harris 1985, s. 244-247.; Liv., **Perioch.**, LXIII.

⁸³ Hugh Last, "The Wars of the Age of Marius", **CAH**, 9, Ed.: J. B. Bury, S. A. Cook, F. E. Adcock, Cambridge University Press, Cambridge, 1932, s. 109.; Vanderspoel 2010, s. 262.; Harris 1985, s. 272.

⁸⁴ Delev 2014, s. 347-348.; Papazoglou 1978, s. 130-150.; Chaplin 2007, s. 283-284.; Liv., **Perioch.**, LXXXI-LXXXII.; Jul. Obs., 48, 53, 59.

⁸⁵ Zarko Petkovic, "Sulla and the Liburnian Campaign of Cinna", **Aevum**, 82/1, 2008, s. 120-122.; Harris 1985, s. 272.; Delev 2015, s. 70.; T. Robert S. Broughton, **The Magistrates of the Roman Republic 99-31 B.C.**, II, American Philological Association, New York, 1952, s. 35.; Liv., **Perioch.**, LXX.; Oros., **Hist.**, V.18.30.

⁸⁶ Walbank 1981, s. 16.; Petkovic 2008, s. 122.; Webber 2001, s. 15-16.; Cass. Dio, XXX-XXXV.101.2.

⁸⁷ Delev 2014, s. 348.; Murat Arslan, **Mithradates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı**, Odin Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 188-190, s. 233-234.

⁸⁸ Cass. Dio., XXX-XXXV.101.2.; App., **Mithr.**, XII.57.; Arthur Keaveney, **Sulla: The Last Republican**, Routledge, New York, 2005, s. 65.

⁸⁹ Oros., **Hist.**, V.18.30.; Cic., **Pis.**, 84.

⁹⁰ Walbank 1981, s. 16.; Delev, Peter, "A Roman General on the Danube: L. Scipio and his War on the Scordisci", **Actes Du Symposium International Le Livre, La Roumanie, L'Europe, 20-23 Septembre 2011**, III, Ed.: Florin Rotaru, Biblioteca Bucureștilor, Bucarest, 2012, s. 433-434.; Delev 2015, s. 70.; Papazoglou 1978, s. 179.; Arslan 2007, s. 190.; Petkovic 2008, s. 120.; Walbank 1981, s. 16.

Bu dönemde Pontos ile bazı önemli Thrak güçlerinin birlikte hareket ettiğine dair veriler, Makedonia ve Hellas'ta Mithridates ve Sulla arasındaki mücadelelere yansımıştır⁹¹. MÖ 86 yılındaki Khaironeia Savaşı sırasında Taksiles ve Arkhelaos yönetimindeki Mithridates VI Eupator'un kalabalık ordusunun içerisinde Pontos, Bithynia, Skythia, Phrygia ve Galat güçlerinin yanı sıra Thrakların da oldukça önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir⁹². Maedilerin bu destek içerisinde yer aldığı yukarıda bahsedilenler dolayısıyla kuvvetle muhtemel olmakla birlikte, sürece dair bizzat onlardan bahsedilmeyişi durumun kesinleştirilmesini güçleştirir. Ancak Birinci Makedonia Savaşı'nın sonlarında, Pontos ile Roma arasında MÖ 85 yılında yapılacak olan Dardanos Barışı görüşmelerinin hemen öncesinde, Anadolu'da bulunan Mithridates VI Eupator'un belirlenen antlaşma şartlarına olan cevabı beklenirken, gerek Sulla ve gerekse legatusu Hortensius, Makedonia'ya odaklanan seferler gerçekleştirmiş ve içerisinde Enetoi, Dardanoi, Dentheletai, Sintoi, Skordiskoi ve Maidoi/Maedi kavimlerinin bulunduğu pek çok Thrak kavmi üzerine seferler düzenlenmiş, her fırsatta Makedonia'ya yağma seferleri yapan Maidike/Maedike Bölgesi talan edilmiştir⁹³.

Ayrıca araştırmacılar, güçlü kanıtlarımız olmamakla birlikte ileride değinilecek olan bir ayrıntı ile ilgili olarak, "Üçüncü Köle İsyanı/Savaşı" sırasında Roma'ya başkaldıran ünlü Thrakialı Spartacus'un bu süreç içerisinde Roma'ya esir düşmüş olabileceğini dile getirmektedirler⁹⁴.

Yine kesin tarih hakkında üzerinde tartışmalar olmakla birlikte⁹⁵ Dodona Zeus Tapınağı'nın yaşadığı benzer bir kaderi, ihtimalle MÖ 86 yılının sonları ya da 84 yılı içerisinde Delphi kenti de yaşamış ve kutsal alan; Skordiskoi, Dardanoi, Maidoi/Maedi güçlerinden oluşan birleşik ordu tarafından yerle bir edilmiştir⁹⁶. Ayrıntıları, bir kaç antik literatüre yansıyan ve geniş yankı bulan bu olay Plutarkhos'tan elde ettiğimiz verilere göre Mithridates VI Eupator ve Roma İç Savaşları sırasında gerçekleşmiş, Delphi'deki tapınak Maediler tarafından yakılıp yıkılınca, içerisinde bulunan ve sürekli yanan kutsal ateş sönmüştür⁹⁷. Appianos, büyük bir saygısızlık olarak nitelediği tapınak yağmasının Keltler ve birer Illyria halkı olarak bahsettiği

⁹¹ Ziegler 1955, s. 249.; Robert K. Sherck, **Roman Documents from the Greek East: Senatus Consulta and Epistulae to the Age of Augustus**, The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1969, s. 121-122.; M. Rostovtzeff, H. A. Ormerod, "Pontus and It's Neighbours: The First Mithridatic War", (**CAH**), 9, Ed.: J. B. Bury, S. A. Cook, F. E. Adcock, Cambridge University Press, Cambridge, 1932, s. 233-234, s. 244-248.

⁹² Arslan 2007, s. 205, 210.; Mithridates VI Eupator'un ordu yapısı hakkında bkz., Rostovtzeff-Ormerod 1932, s. 233.

⁹³ Brennan 2000, s. 527.; Arslan 2007, s. 233-234.; Petkovic 2008, s. 119.; Magie 1950, s. 1109.; Delev 2012, s. 436.; Delev 2014, s. 349.; Papazoglou 1978, s. 176.; Plut., **Sull.**, XXIII.1-6.; Licin., XXXV.; Liv., **Perioch.**, LXXXI-LXXXII.; App., **Mithr.**, LV.; Eutr., V.7.1.

⁹⁴ Ziegler 1955, s. 249.; Walbank 1981, s. 14.; Delev 2014, s. 349-350.; Plut., **Sull.**, XXIII.10.

⁹⁵ Walbank 1981, s. 16.; Delev 2012, s. 437-442.; Kallet-Marx 1995, s. 361-362.; Papazoglou 1978, s. 315-323.

⁹⁶ Kallet-Marx, 1995, s. 40.; Vanderspoel 2010, s. 263.; Walbank 1981, s. 16.

⁹⁷ Plut., **Num.**, IX.6-7.

Skordiskoi, Maedi ve Dardanoi tarafından gerçekleştirildiğinden, bunların Makedonia ve Hellas'ı aynı anda işgal ederek, Delphi'nin de içerisinde bulunduğu pek çok tapınağı yağmaladıklarından ve fakat bu sırada pek çok kayıp verdiklerinden bahsetmektedir⁹⁸. İhtimale, Proconsul Lucius Cornelius Scipio Asiaticus (Asiagenus) tarafından şiddetle karşılık verilen bu saygısızlığın, Skordiskoi ülkesinin tahribi ile sonuçlandığı bilinmektedir⁹⁹. Bu süreçte mücadelenin Maedi ve Dardanoi tarafları, Delphi tapınağının yağmalanması sırasında elde ettikleri altınlardan oluşan rüşvet aracılığıyla Roma misillemesinden kurtulmuşlar ve karşılıklı taraflar arasında barış yapılmıştır¹⁰⁰.

MÖ birinci yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarına doğru (MÖ 77-76) Makedonia proconculü Appius Claudius Pulcher'in, bizzat isimlerinden bahsedilmemekle birlikte Rhodope civarında mücadele ettiği Thraklar arasında ihtimale Maedi unsurlarının bulunduğu tahmin edilmektedir¹⁰¹. Başlangıçta önemli avantajlar yakalayan Roma yöneticisinin MÖ 76 yılındaki ani ölümü, hastalık ya da söz konusu Thrak güçleri ile yaptığı savaşların bir sonucu olarak görülmektedir¹⁰². MÖ 75-72 arasında Makedonia'da proconsul olan C. Scribonius Curio, kuzeyde Dardanoi kavmine karşı başarıyla mücadele ederek Danube'ye kadar ulaşmış¹⁰³, ardından Marcus Terentius Varro Lucullus (MÖ 73-71), Bessi, ihtimale Maedi ve diğer Thrakialılar ile savaşarak Danube ağzına kadar alanda Roma varlığını pekiştirmişlerdir¹⁰⁴. Vanderspoel, bu seferlerdeki temel amacın, Roma'nın yöredeki düşmanlarına rahatlıkla karşılık verebileceğinin gösterilmesi ve ayrıca Mithridates'in daha önce yaptığı gibi, bu yörede özellikle Thrakialılar ve diğer halkların kendilerine karşı saldırımları doğrultusundaki tahriğinin engellenmesi olduğunu dile getirmektedir¹⁰⁵. Arslan, Pontos Krallığı'nın bu süreç içerisinde de Balkanlarda hala etkin olduğu ve bir çok yerleşim ve halk tarafından desteklendiğine dair nümismatik ve epigrafik kanıtlar ortaya koyar¹⁰⁶. Nitekim, M. T. Varro Lucullus'un yukarıda bahsedilen ve Batı Karadeniz'e kadar olan geniş bir coğrafyada yaptığı seferlere karşı, Mithridates VI Eupator'un, MÖ 72-71 tarihinde bölgeye Epithynkhanon komutanlığında bir yardım gücü gönderdiğini belirtmektedir¹⁰⁷.

⁹⁸ App., *Illyr.*, X.5.; Euseb., *Chron.*, II.133.; Hieron., *Chron.*, 151.6-8 (CLXXIV Olmp.).

⁹⁹ Brennan 2000, s. 528.; Kallet-Marx 1995, s. 361.

¹⁰⁰ Delev 2012, s. 437.; Broughton 1952, s. 58.; Last 1932^a, s. 109.; App., *Illyr.*, X.5.

¹⁰¹ Vanderspoel 2010, s. 263.; Broughton 1952, s. 94.; Jul. Obs., 59.; Liv., *Perioch.*, XCI.

¹⁰² Webber 2001, s. 15.; Brennan 2000, s. 530.; Kallet-Marx, 1995, s. 363.; Amm. Marc., XVII.4.10.

¹⁰³ Delev 2014, s. 353.; Vanderspoel 2010, s. 263.; Eutr., VI.2.

¹⁰⁴ Iliev 2015, s. 135.; Walbank 1981, s. 22.

¹⁰⁵ Vanderspoel 2010, s. 263-264.

¹⁰⁶ Arslan 2007, s. 89-91

¹⁰⁷ Arslan 2007, s. 91 dpn. 406, 537-538.; Magie 1950, s. 195, s. 1092 dpn. 53.; Broughton 1952, s. 118.; Octavian Bounegru, "Black Sea Area in the Trade System of the Roman Empire", *Euxeinos*, 14, 2014, s. 11-12.; Ivaylo Lozanov, "Roman Thrace", *A Companion to Ancient Thrace*, Ed.: Julia Valeva, Emil Nankov, Denver Graninger, Wiley-Blackwell, Malden, 2015, s. 77.; Eutr., V.7., VI.10.; Amm. Marc., XVII.4.11.

MÖ 73 yılı, konumuz ile ilgili olarak özellikle Roma için bir başka mücadelenin başlangıcını oluşturur. Zira bu tarih, bir yandan Üçüncü Mithridates Savaşlarının başlangıcına işaret ederken diğer taraftan MÖ 71 yılına kadar sürecek olan Üçüncü Köle Savaşı/İsyanının, özellikle Spartacus öncülüğünde ve Roma aleyhine gerçekleşen önemli tehlikeler zincirini meydana getirmiştir¹⁰⁸. Bilindiği gibi ihtimalle Sulla'nın MÖ 86-85 yılında ya da Appius Claudius Pulcher'in MÖ 77-76 civarında Makedonia'da Maediler üzerine yaptıkları seferler sırasında, Roma'ya karşı savaşırken yakalanarak köle yapıldığı tahmin edilen Spartacus, daha sonra Lentulus Batiatus'un Capua'da bulunan okuluna bir gladiator olarak yetiştirilmek üzere gönderilmiştir¹⁰⁹.

Adı itibariyle Thrakia ve/vaya Odrys hanedanları ile yakın ilişkisi bulunduğu bilinen Spartacus'un¹¹⁰ konumuz bakımından önemi, Plutarkhos'un eserinde bahsettiği ve kökenine işaret eden ayrıntıya dair Ziegler'in antik metindeki düzeltmesi dolayısıyla, aslında bir göçebe (Νομαδικοῦ) beyi olarak değil, bir Maidoi/Maedi (Μαιδικοῦ) beyi olarak nitelendiğinin ortaya konmuş olmasında yatar¹¹¹.

Buradan hareketle Avrupa'da Roma'ya karşı Thrakları kullandığını ve aynı süreçte Anadolu'da Bithynia Krallığı'na olan yakın ilgisini bildiğimiz Mithridates VI Eupator'un¹¹², bir Maidi/Maidoi beyi olarak Spartacus ile olan herhangi ilişkisini en azından şimdilik net bir şekilde ortaya koyamıyoruz ancak; Roma'nın Thrakia ve Pontos mücadelesi içerisinde Sulla'nın MÖ 86-85 yılında ya da Appius Claudius Pulcher'in MÖ 77-76 civarında Makedonia'da Maediler üzerine yaptıkları seferlerden birinde, Roma'ya muhalif güçler içerisinde ele geçirildiği verisinden hareketle¹¹³, Spartacus ile Mithridates VI Eupator ve özellikle etnik bakımından Bithynler arasındaki olası bağlantının, Anadolu'ya göçtükten sonra "MaedoBithynler" olarak

¹⁰⁸ Arslan 2007, 450.; Brennan 2000, s. 432.; Walbank 1981, s. 14-16.; Brent D. Shaw, **Spartacus and the Slave Wars: A Brief History with Documents**, Bedford/St Martin's Press, Boston, 2001, s. 130.; Robin Seager, "The Rise of Pompey", **CAH**, 9, Ed.: J. A. Crook, A. Lintott, E. Rawson, Cambridge University Press, Cambridge, 1992, s. 221.; Hugh Last, R. Gardner, "The Breakdown of the Sullan System and the Rise of Pompey", **CAH**, 9, Ed.: S. A. Cook, F. E. Adcock, M. P. Chaelesworth, Cambridge University Press, Cambridge, 1932, s. 329.

¹⁰⁹ Ziegler 1955, s. 249.; Shaw 2001, s. 131.; Walbank 1981, s. 16.; Tartışmalar hakkında bkz., Brennan 2000, s. 432. vd.; B. A. Marshall, **Crassus: A Political Biography**, Adolf M. Hakkert Pub., Amsterdam, 1976, s. 25.; Nic Fields, **Spartacus and the Slave War 73-71 BC: A Gladiator Rebels Against Rome**, Osprey Pub., Oxford, 2009, s. 7.; Plut., **Crass.**, VIII.2.

¹¹⁰ Ziegler 1955, s. 250.; Fields 2009, s. 28.; Walbank 1981, s. 14.;

¹¹¹ Delev 2014, s. 353-354.; Ziegler 1955, s. 248-250.; Danoff 1963, s. 896.; Plut., **Crass.**, VIII.2.; "Ὁν πρῶτος ἦν Σπάρτακος, ἀνὴρ Θρακῆ τοῦ Μαιδικοῦ γένους - Bunlardan ilki olan Spartakos, Thrakialı bir Maidi idi", Grekçe-İngilizce metinden tercüme.; Shaw 2001, s. 131.; Vassil Markov, "A Newly Discovered Megalithic Sanctuary of the Struma River", *Megalithic Culture in Ancient Thrace*, Ed.: Vassil Markov, Alexey Stoev, Angel Yankov, Neofit Rilski University Press, Blagoevgrad 2015, s. 34.; Fields 2009, s. 27.

¹¹² Delev 2014, s. 349-352.; Petkovic 2008, s. 119-122.; Walbank 1981, s. 16.; 2007, Arslan 2007, s. 188-190, s. 233-234.; Arslan 2010, s. 304-310, s. 320.

¹¹³ Ziegler 1955, s. 249.; Walbank 1981, s. 14-16.

anılmaya başlanan bu Thrak kavminde anlam kazanabileceği ya da söz konusu üç unsur arasındaki ortak noktaların ilginç birer tesadüf teşkil ettikleri dikkatleri çekmektedir¹¹⁴.

Appianos ve Florus'a dayanarak, Spartacus'un ortaya çıkışında farklı verilerin bulunduğu, ilk önce paralı asker, daha sonra bir firari, eşkiya ve en sonunda bir gladiator'e dönüşerek Roma'ya başkaldırdığı iletilmektedir¹¹⁵. Capua'dan kaçtıklarında yaklaşık otuz ya da yetmiş gladiatordan oluşan sayıları gittikçe artmış ve Roma'nın hegemonyasına tepki duyan pek çok çevre tarafından desteklenmişlerdir. Vesuvius Dağı'na sığındıklarında Kelt/Galat Oenomaus, Crixus ve Thrak Spartacus olarak seçilen liderler¹¹⁶, Roma tarafından üzerlerine gönderilen pek çok orduya karşı ezici zaferler elde etmeyi başarmışlardır¹¹⁷. Ancak Crassus'un tarafından ağır yenilgiye uğratılan Spartacus'un MÖ 71 yılında savaş meydanının öldüğü ve ordusunda geri kalanların Pompeius tarafından yok edildiği bilinmektedir¹¹⁸.

MÖ 57-55 yılları arasında konumuzu oluşturan etnik unsurun rol aldığı ve Thrak-Illyria birleşik güçlerinden oluşan orduların bir başka Makedonia akınından bahsedilse de¹¹⁹, Maedilerin içerisinde bulunduğu tarihsel sürecin literatür anlamında daha güvenilir ve bilinen en son izlerini MÖ birinci yüzyılın üçüncü çeyreğinde görebilmekteyiz¹²⁰. Buna göre Actium Savaşı'ndan hemen sonra bizzat Octavian (Augustus) tarafından MÖ 30 yılında görevlendirilen Marcus Licinius Crassus'un Makedonia Seferine konu olmuşlardır¹²¹. MÖ 29-28 tarihinde gelişen ve artık Romalılar tarafından tamamen boyun eğdirilen Maedilerin, Makedonia ve Thrakia'daki bağımsız ve/veya özerk varlıkları bu tarih itibarıyla son bulmuş gibi görünmektedir¹²².

Makedonia ve Hellas için görevlendirilen ve daha önce Spartacus'un bertaraf edilmesinde rol oynayan aynı isimli consulün torunu olduğu bilinen Marcus Licinius Crassus, Cassius Dio'nun anlatısına göre bu bölgede ilk olarak Dakialılar ve Bastarnaililer ile savaşmıştır. Crassus'un, son derece çetin geçen mücadeleler sonucunda Kralları Deldo'yu öldürmeyi başardığı,¹²³ ardından Moesia Bölgesinin büyük bir bölümünü gerek güç kullanarak ve gerekse ikna yoluyla ele geçirdiği ve seferlerine Thrakia'da konaklayarak ara verdiği iletilmektedir¹²⁴. Anlaşılan odur ki oldukça çetin geçen kış şartlarına, Thrakialıların alışıldık saldırgan tutumları ve Bastarnaelerin

¹¹⁴ Strab., VII.III.2, VII.V.7, VII.V.12; Step. Byz., **Ethnic.**, Μαίδοί.; Sevin 2001, s. 15.; Smith 1870, s. 243.

¹¹⁵ Shaw 2001, s. 140.; Fields 2009, s. 27.; Delev 2014, s. 353.; Flor., **Epit.**, II.8.8.; App., **Civ.**, I.14.116.

¹¹⁶ Fields 2009, s. 30.; Shaw 2001, s. 132, 145-148.; Liv., **Perioch.**, LCV.; Oros., **Hist.**, V.24.30.; Flor., **Epit.**, II.8.3.; App., **Civ.**, I.14.116.; Sall., **Hist.**, III.60, 64, 66.

¹¹⁷ Fields 2009, s. 34, s. 53.; Seager 1992, s. 222.; Last-Gardner 1932, s. 330.; Brennan 2000, s. 431.; Fields 2009, s. 54.; Marshall 1976, s. 25.

¹¹⁸ Marshall 1976, s. 32-33.; Brennan 2000, s. 432-434.

¹¹⁹ Webber 2001, s. 16.

¹²⁰ Delev 2014, s. 354.

¹²¹ Danoff 1963, s. 897.; Lenk 1928, s. 541.; Vanderspoel 2010, s. 269.

¹²² Von Bredow 2006, s. 113.

¹²³ Cass. Dio., LI.23-24.

¹²⁴ Cass. Dio., LI.25.1-3.; Delev 2014, s. 354.

intikam hareketleriyle Dentheletiler üzerine yeniden düzenledikleri saldırılar eklenmiş, Crassus bu sefer karşılığı, düşmana beklemediği bir anda saldırarak gerçekleştirmiş ve savaş bir başka Roma zaferiyle neticelenmiştir¹²⁵. Crassus daha sonra, Moesia seferinin ardından kışı geçirmek amacıyla konakladığı sırada kendisini taciz eden ve şimdi yeni bir saldırıya hazırlanmakta oldukları haberini aldığı Thrakialıları hedef almış, MÖ 28 yılında gerçekleşen bu savaşta, Maedi ve Serdi Thraklarını zorluk çekmeden kontrol altına almayı başarmış ve ele geçirdiği esirlerin ellerini kestirerek ağır bir şekilde cezalandırmıştır¹²⁶.

Maedilerin tarihsel süreç içerisinde yukarıda verilmeye çalışılan ayrıntılar aracılığıyla izlenebilen rolleri, MÖ 28 yılından sonra giderek gözden kaybolmaktadır. Bu durum MÖ 168 yılında Makedonia'nın dört özerk bölgeye ayrılması, bunu takiben MÖ 149/146 yılında resmen bir Roma Eyaleti haline getirilmesi ve ardından MS. 46/44 yılında kurulan Thrakia Eyaleti dolayısıyla Roma'nın bölgede kurmayı başardığı baskın hakimiyet politikalarına bağlanmaktadır¹²⁷. Zira MÖ 179 yılından sonra Thrakia'da kaybedilmeye başlanan Makedon egemenliği, yerini Roma tasarruflarına bırakmış¹²⁸ ve giderek güçlenmekte olan bu iradenin ilerleyişine Thrak, Kelt vb. kavimlerin şiddetli akınları¹²⁹, Mithridates VI Eupator'un Avrupa'daki Roma karşıtı planları¹³⁰ ve özellikle Üçüncü Köle İsyanı (MÖ 73-71) da engel olamamıştır¹³¹.

Antik Literatür, Göçler ve Kronoloji:

Literatür anlamında, Odryes Kralı Sitalkes (MÖ 431-424) ve Makedonia Kralı II. Perdikkas (MÖ 448-413) Dönemi'nde, MÖ 429 yılında tarih sahnesine çıkan Thrak Maediler'in, MÖ 28 yılındaki Marcus Licinius Crassus'un Roma lehine gerçekleştirdiği fetihler arasında kalan dönem boyunca sırasıyla Makedon, ardından Roma egemenliği ve onun müttefiklerine karşı gösterdikleri sayısız saldırı, direniş ve bölgenin yerli halkı olarak sergiledikleri varoluş mücadelesi yaklaşık olarak dört yüz yıl boyunca takip edilebilmektedir¹³².

Bütün bu veriler değerlendirildiğinde, Maedileri konumuz bakımından dikkat çekici kılan en önemli ayrıntı, onları MÖ 3. Yüzyılın başlarında Kuzeybatı Anadolu'nun güçlü krallıklarından birini kuran Bithynler ile ilişkilendiren, Strabon ve Stephanos Byzantinos'tan gelmektedir. Zira

¹²⁵ Cass. Dio., LI.25.2-4.

¹²⁶ Cass. Dio., LI.25.4-5.; Delev 2014, s. 354-355.; Wouter Vanacker, "Indigenous Insurgence in the Central Balkan During the Principate", **Macedonian Historical Review**, 3, 2012, s. 16.

¹²⁷ L. D. Loukopoulou, "Macedonia in Thrace", **Brill's Companion to Ancient Macedon, Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC-300 AD**, Ed.: Robin J. Lane Fox, Brill, Boston, 2011, s. 475-476.; Vanderspoel 2010, s. 266-270.

¹²⁸ Fisher 2001, s. 41-48.; Iliev 2015, s. 133-134.; Lozanov 2015, s. 76-80.

¹²⁹ Rostovtzeff 1941, s. 25-27, s. 32-36.; Julij Emilov, "Celts", A Companion to Ancient Thrace, Ed.: Julia Valeva, Emil Nankov, Denver Graninger, Wiley-Blackwell, Malden, 2015, s. 370-375.; Clemens E. Bosch, "Bithynia Tetkikleri", *Belleten*, 10/37, 1946, s. 42-48.

¹³⁰ Magie 1950, s. 219-230.; Arslan 2010, s. 313-315.

¹³¹ Fields 2009, s. 27-33.; Shaw 2001 131-138.

¹³² Walbank 1981, s. 14.

Strabon, Moesi-Mys, Phryg-Bryg özdeşliğinde, Mygdon, Bebryk, Maedobithyn, Bithyn, Thyn, Mariandyn halklarının tümünün birer Thrak kabilesi olduklarını ve Anadolu'ya buradan göç ettiklerine işaret etmektedir¹³³. Ayrıca Strabon diğer referanslarında, Maedilerin bir Thrak kabilesi olarak bu coğrafyada Haimos-Haemos (Balkanlar) Dağı ile Pontos arasındaki topraklarda yaşayan aynı kökene sahip halklardan birini teşkil ettikleri üzerinde durmuştur¹³⁴.

Benzer diğer referanslar ise Stephanus Byzantinus'tan gelmekte ve yazar onları; “Maediler, Makedonia yakınlarında oturan bir Thrak halkıdır. Bu yöreden (Makedonia?) göç ettikten sonra Maidobithynialılar şeklinde anılmaya başlamışlardır. Ethnikonları Maidialılar ya da Maidialı'dır”¹³⁵ şeklinde nitelendirmektedir. Durum böyle olmakla birlikte, Makedonia ve Thrakia'da Maedi şeklinde adlandırılırken, Anadolu'ya göçtükten sonra Maidobithynialılar adını alan bu kavmin göç tarihi konusunda yapılan tartışmalar henüz açıklığa kavuşmamıştır¹³⁶.

Bithynlere dair en erken literatür olma özelliği taşıyan Herodotos¹³⁷ söz konusu etnik unsuru, MÖ 6. yüzyılın ortalarında yaşadığını bildiğimiz son Lydia Kralı Kroisos'un hakimiyeti altındaki halklardan biri olarak saymakta ve “Bithynialılar” şeklindeki referansı ile bu yüzyılda Anadolu'daki varlıklarını ortaya koymaktadır¹³⁸.

Yazar bir başka referansında, bu ulusun Thrak kökenli olduğunu ve eskiden Güneydoğu Avrupa'da, kıyıları boyunca oturdukları nehir dolayısıyla Strymonialılar şeklinde bilindiklerini ve fakat Asia'ya geçtikten sonra Bithynialılar olarak anıldıklarını söylemekte ve anayurtlarından Teukrialılar ve Mysialılar tarafından kovulduklarını, bu yolculuk sırasında komutanlarının Artabanos oğlu Bassakes olduğunu eklemektedir¹³⁹.

Söz konusu kovulma olayının kronolojisinin ya da Bithynlerin Anadolu'ya geliş tarihlerinin yine aynı antik literatürdeki diğer argümanlar aracılığıyla aydınlatılmaya çalışıldığı bilinir¹⁴⁰.

¹³³ Strab., VII.III.2. “Καὶ αὐτοὶ δ' οἱ Φρύγες Βρίγες εἰσὶ, Θράκιόν τι ἔθνος, καθάπερ καὶ Μυγδόνες καὶ Βέβρυκες καὶ Μαῖδοβίθουνοι καὶ Βιθυνοὶ καὶ Θυνοὶ, δοκῶ δὲ καὶ τοὺς Μαρριανδυνούς. Οὗτοι μὲν οὖν τελῶς ἐκλελοίπασιν πάντες τὴν Εὐρώπην, οἱ δὲ Μυσοὶ συνέμειναν”; Delev 2014, s. 338.

¹³⁴ Strab., VII.V.7. “τῶν δὲ Δαρδανιατῶν εἰσὶ καὶ οἱ Γαλάβριοι, παρ' οἷς πόλις ἀρχαία, καὶ οἱ Θουνάται, Μαῖδοις ἔθνεϊ Θρακίῳ πρὸς ἔω συνάπτουσιν”, VII.V.12. “Εἴθ' οἱ περὶ τὸ Αἴμον καὶ οἱ ὑπὲρ αὐτοῦ οἰκοῦντες μέχρι τοῦ Πόντου Κόραλλοι καὶ Βέσσοι καὶ Μαῖδων τινὲς καὶ Δανθηλητῶν”.

¹³⁵ Step. Byz., **Ethnic.**, Μαῖδοι. “Μαῖδοί, ἔθνος Θρακῆς πλησίον Μακεδονίας. “ἐκ τούτων μεταβάντες τινὲς ... Μακεδόνας, Μαῖδοβίθουνοι ἐκλήθησαν”. τὸ ἐθνικὸν Μαῖδικός καὶ Μαῖδική”; Mihailov 1991, s. 601.; Delev 2014, s. 338.; Sevin 2001, s. 15.; Lenk 1928, s. 541.; Rostovtzeff 1941, s. 566.

¹³⁶ Mihailov 1991, s. 601.; Sevin 2001, s. 15.; Von Bredow 2006, s. 113.; Danoff 1963, s. 896-897.; Lenk 1928, s. 541.; Strab., VII.III.2, VII.V.7., VII.V.12.; Step. Byz., **Ethnic.**, Μαῖδοι.

¹³⁷ J. A. Cramer, **A Geographical and Historical Description of Asia Minor I**, A. M. Hakkert, Amsterdam, 1971, s. 167-168.; Ruge v.d. 1897, s. 510-511. Bithynlere dair en erken literatür anlamında Karyandalı Skylaks'ın eseri Periblos için **bkz.**, Murat Arslan, “Pseudo-Skylaks: Periplus”, **MJH**, 2/1, 2012, s. 239-257.; Bosch 1946, s. 34-38, 41.

¹³⁸ Hdt., I.28.; Peter Delev, “Stratifying Herodotus: Local Tribes Between the Lower Axios And the Nestos”, **Thracia**, 16, 2005, s. 106-107.

¹³⁹ Hdt., VII.75.; Teukrialılar ve Troialılar hakkında **karş.**, Herodotos'un eserinin Türkçe tercümesi ile LOEB edisyonu, Hdt., VII.75, VII.20.

¹⁴⁰ Ruge v.d. 1897, s. 510-513.; Bosch 1946, s. 38-42.; Sevin 2001, s. 29-32.; Delev 2005, s. 105-121.

Nitekim Strymonialıların, Maidoi/Maedilerin ya da Bithynialıların Thrakia'dan güneydoğuya doğru olan bu zorunlu göçleri; Teukrialılar ve Mysialıların Troia Savaşı'ndan önce Bosphoros üzerinden Avrupa'ya yaptıkları ve bu bölgedeki bütün Thrakları ele geçirerek Anadolu'ya olan hareketlerini tetikledikleri büyük bir sefere bağlanmaktadır¹⁴¹. Fakat MÖ 13-12. yüzyıllar arasında gerçekleştiği tahmin edilen Troia Savaşı'nın¹⁴² en detaylı anlatısını sunan İlyada ve Odyssea metinlerinde Bithynlerden bahsedilmemesi ve dolayısıyla söz konusu göçün bu mücadeleden önce yaşanmış olamayacağı gerekçesinden hareketle diğer referanslara başvurulmaktadır¹⁴³.

Bithynia'ya yerleşen Thrakların bölgeye ihtimalle Troia Savaşı sırasında ya da hemen sonra geldiklerine işaret eden anlatıların Appianos'tan kaynaklandığı ve ondan etkilenen Eusebius'un kronolojisine yansıdığı da dile getirilmektedir¹⁴⁴. Buna göre Troia Savaşı'na katılan ve fakat liderleri Rhesus'un¹⁴⁵ öldürülmesinden sonra ülkelerine dönmeye çalışan Thrakialılar, yörede Bebrykia olarak anılan ülkeye ya da Byzantion'un ötesindeki Bithya Nehri civarına yerleşmişlerdi¹⁴⁶. Fakat burada açlık tehlikesiyle karşı karşıya gelmeleri nedeniyle Bebrykia'ya geri dönmek zorunda kalmışlar, buraya, daha önce çevresinde yaşadıkları nehir dolayısıyla Bithynia adını vermiş ya da söz konusu ülke ismi, Bithynia ile Bebrykia arasındaki benzerlik nedeniyle zaman içerisinde kendilerince değiştirilmiştir¹⁴⁷. Eusebius ve George Synkellos'a yansıyan ve Thrakialıların, Strymon'u geçtikten sonra işgal ettikleri Bithynia'nın eskiden Bebrykia olarak anıldığı gibi ayrıntıların, Troia Savaşı'ndan sonraki sürece, yaklaşık olarak MÖ 972 yılına takabül eden kronolojisi¹⁴⁸ ya da Phryglerin Anadolu'ya olan göçlerinin MÖ 800 dolaylarına bağlanması da söz konusu hareketler için erken olarak değerlendirilmektedir¹⁴⁹.

Arrian'ın verileri ise, Thrakialıların bölgeye olan göçünün, MÖ 8-7. yüzyıla tarihlenen Kimmer İstilasası ile ilişkilendirmektedir¹⁵⁰. Ona göre Thraklar, Kimmerlerin Asia'ya yaptıkları

¹⁴¹ Ruge v.d. 1897, s. 510-513.; Delev 2014, s. 338-339.; Hdt., VII.20. "...ne de Mysia'lıların ve Teukria'lıların, Troya olaylarından önce, Bosphoros'u geçip Avrupa'ya atıldıkları ve bütün Thrak'ları egemenlikleri altına aldıktan sonra İonia denizine doğru indikleri ve güneyde Peneios ırmağına kadar ulaştıkları sefer onunla ölçüştürülebilir".

¹⁴² Manfred Korfmann, "Was There a Trojan War?", **Archaeology Online**, 57/3, 2004, s. 1-3.; Charles Brian Rose, "Troy and the Historical Imagination", **The Classical World**, 91/5, 1998, s. 405.; Peter Jablonka; Charles Brian Rose, "Forum Response: Late Bronze Age Troy: A Response to Frank Kolb", **AJA**, 108, 2004, s. 615-630.

¹⁴³ Bosch 1946, s. 38-39.; Delev 2005, s. 106-107.

¹⁴⁴ Bosch 1946, s. 40.

¹⁴⁵ H. J. Rose, "Rhesus", **The Oxford Classical Dictionary**, Ed.: N. G. L. Hammond, H. H. Scullard, Clarendon Press, Oxford, 1970, s. 920.; Hom., II, X.435-441, X.469-525.; Ruge v.d. 1897, s. 511.

¹⁴⁶ App., **Mithr.**, XII.1.; Delev 2014, s. 61.

¹⁴⁷ App., **Mithr.**, XII.1.

¹⁴⁸ Delev 2014 s. 62.; Bosch 1946, s. 40.; Euseb., **Chron.**, II.67.; Hieron., **Chron.**, 73.20-25.; Synkell., 212.

¹⁴⁹ Delev 2005, s. 107.; Delev, Hammond'dan aktarır. N. G. L. Hammond, **A History of Macedonia**, I, Oxford University Press, Oxford, 1972, s. 412 v.d.

¹⁵⁰ Bosch 1946, s. 41.

yağma ve talan akınları sırasında Bithynia'ya yerleşmişlerdir¹⁵¹. Nitekim Dönmez, konuyla ilgili ilginç bir tespiti aracılığıyla, Kimmerlerin de içerisinde bulunduğu “Avrasyalı Savaşçı-Atlı Göçebe” kültürüne ait bir İzmit buluntusunun, söz konusu kavimlerin bu coğrafyadaki varlıklarına işaret ettiğine dikkat çekmiştir¹⁵².

Benzer şekilde özellikle MÖ altıncı ve takip eden yüzyıllar içerisinde Asia Minor'e doğru yapılan ve Herodotos'tan öğrendiğimiz bazı saldırı ve göç hareketleri de oldukça dikkat çekicidirler. Buna göre ihtimalle MÖ 600-513 yılları arasında, Maediler ve Bithynialılar gibi Strymon Nehri civarını yurt edinen Paeonialılar, Perinthos'a (Marmara Ereğlisi) saldırmışlardır¹⁵³. Delev, Troialıların ataları olan Teukrialılar'ın soyundan geldiğini öğrendiğimiz Paonialıların Perinthos'a yaptıkları söz konusu saldırılarının¹⁵⁴, Bithynialıların Anadolu'ya olan zorunlu göçlerine dair bir argüman oluşturabileceğine değinmekte ve bu kurgu, Bosch'un; Apollonius Rhodius, Karyandalı Skylaks ve kolonizasyon hareketlerine dayanarak yaklaşık olarak MÖ 700-500 yılları arasında tarihlediği söz konusu göç hareketlerine dair önemli bir veri oluşturmaktadır¹⁵⁵. Ayrıca Paeonialıların MÖ 510 dolaylarında Darius'un emriyle, komutanı Megabysos tarafından Avrupa'dan Anadolu'ya getirilerek, MÖ 498 yılında Aristagoras'ın yardımlarıyla Strymon Nehri kenarındaki eski ülkelerine geri dönene kadar Phrygia'ya yerleştirildikleri de, yine Herodotos'a dayanarak dile getirilen önemli konular arasında yer almaktadır¹⁵⁶.

Ek olarak MÖ 492 yılındaki seferi sırasında Mardonius komutasındaki Pers ordusuna Makedonia'da saldırarak büyük kayıplar verdiren Bryglerin (Phryg-Briges?), Paeonialılar gibi Persler tarafından benzeri bir cezaya çarptırılarak Anadolu'ya göçe zorlandıkları hakkında herhangi veriden haberdar değiliz¹⁵⁷. Benzer şekilde ihtimalle Bryglerin ya da diğer pek çok Thrak kavminin, MÖ 480 yılında bu defa Kserkses'in Hellas'a yürüyen Pers güçlerine verdikleri destek dolayısıyla, Anadolu'da yeni bir yerleşim alanıyla ödüllendirilmiş olabilecekleri ve dolayısıyla Bithynlerin Anadolu'ya olan göçlerine argüman teşkil edebilecek herhangi veriyi de

¹⁵¹ Ruge v.d. 1897, s. 510.; Delev 2014, s. 339.; Arr., **Bithy. frg.**, 37.; Eust., **Dion.**, 322.

¹⁵² Şevket Dönmez, “Avrasyalı Savaşçı-Atlı Göçebeler'in Karadeniz Bölgesi'ndeki Varlıklarına Ait Yeni Kanıtlar”, **Karadeniz'den Fırat'a Bilgi Üretimleri: Önder Bilgi'ye Armağan Yazılar - From the Black Sea to the Euphrates Knowledge Production: Studies Presented in Honour of Önder Bilgi**, Ed.: Aliye Öztan, Şevket Dönmez, Bilgin Yayınları, 2011, s. 129-130 ve Fig. 1.

¹⁵³ Delev 2005, s. 107-108.; Hdt., V.1.

¹⁵⁴ Hdt., V.1, Hdt., V.13, Hdt., VII.75, VII.20.

¹⁵⁵ Delev 2005, s. 107-108.; Delev 2014, s. 339-340.; Bosch 1946, s. 41.; Apoll. Rhod., **Argon.**, II.1-10, 170-180, 340-350.; Skyl., 92.

¹⁵⁶ Hdt., V.12-17., 98.; Delev 2005, s. 108-112.; Hdt., V.15, 17., “...Paonialılar... Perslere teslim oldu. Ve böylece Siropaion, Paioplai halkları ve Prusias gölüne kadar uzanan bölgedeki bütün kabileler, yurtlarından koparıldılar ve Asya'ya götürüldüler.”; Delev 2005, s. 107-108; Bosch 1946, s. 39-40.; Justus Cobet, “The Organization of Time in the Histories”, **Brill's Companion to Herodotus**, Ed.: Egbert J. Bakker, Irene J. F. De Jong, Hans van Wees, Brill, Boston, 2002, s. 403-404.

¹⁵⁷ Delev 2005, s. 114-116.; Hdt., VI.45, VII.73.

dile getirememekteyiz¹⁵⁸. Bir başka deyişle antik literatür bağlamında MÖ 5. yüzyıl sonrasında bizzat Strymonialılar ya da Maedilerin, Maedobithynialılar ya da Bithynialılar şeklinde adlandırılmalarına neden olabilecek Anadolu yönlü nüfus hareketleri ya da mücadelelere katıldıkları ve/veya bunlardan etkilendikleri doğrulanmamaktadır¹⁵⁹. Ancak Thrak etnik unsurunun Kuzeybatı Anadolu'daki Bithynia Bölgesi ile yakından ilgilendiği yukarıda bahsedilen tarihler dışında diğer geç dönem örneklerle vurgulanabilir. MÖ 435'lerden itibaren Astakos kenti, Perikles öncülüğündeki Atinalılar ve bu süreçte Bithynlerin yöneticisi olan Doidales ve ardılları için önemli bir hedef olmuştur¹⁶⁰. MÖ 416 yılında Byzantion ve Kalkhedon güçlerine katılan Thrakların Bithynia üzerine büyük ve oldukça kötü sonuçlar doğuran bir saldırı düzenledikleri dile getirilmekte¹⁶¹, benzer şekilde Odryslar'ın, MÖ 399 yılında Derkylidas'ın Bithynia saldırılarına eşlik ettikleri çeşitli kaynak ve çalışmalara yansımış bulunmaktadır¹⁶².

Mitoloji, Coğrafya ve Alegori:

Tarihsel sürece yansımış göç hareketleri dışında Thrakia, Makedonia ile Bithynia arasında etnik, coğrafi ve kültürel anlamda farklı analogiler bulmak da mümkündür. Nitekim Bithynos (Βίθυνός), Bithys (Βίθυς), Bithyai (Βιθύαι) isimlerinde yankılanan ve bölgenin eponimi¹⁶³ olarak bilinen pek çok mitolojik figür ve özellikle coğrafik unsur dolayısıyla, bu bölgeler arasında ilişki kurulabilmektedir.

Örneğin bir görüşe göre Zeus ile Titanides Thrake'nin birlikteliğinden doğan oğul "Bithys", onların ilk kralıdır ve her iki ülke (Thrakia ve Bithynia) isimlerini söz konusu anne ve oğuldan almışlardır¹⁶⁴. Arrian'ın verilerine göre "Bithynos", bölgenin eponimi olarak erkek kardeşi Thynos ile birlikte Odryslar, Paphlagonlar ve Thrakların efsanevi kralı Phineus'a kadar uzanan bağlara sahiptir¹⁶⁵. Bir başka mitolojik köken Bithys/Bitis'i, Rhesus'un kızkardeşi ya da kızı Sete ile Ares'in soyuna bağlayarak, Thrakialı Bithynlerin eponimi yapar¹⁶⁶. Nitekim "Bithyai" halkının

¹⁵⁸ Peter Delev, "Tribes, Poleis and Imperial Aggression in the Lower Strymon Area in the 5th c. BC – The Evidence of Herodotus", **Thrace in the Graeco-Roman World: Proceedings of the 10th International Congress on Thracology, Komotini-Alexandroupolis, 18-23 October 2005**, Ed.: A. Iakovidou, Athen, National Hellenic Research Foundation, 2007, s. 114-117.; Hdt., VI.45, VII.73.

¹⁵⁹ Hdt., V.14.; Delev 2005, s. 107-112.

¹⁶⁰ Muzaffer Demir, "Perikles'in Karadeniz Seferi üzerine Bir Yorum", *Belleten*, 65/243, 2001, 529-540.; Arslan 2010, s. 19.; Bosch 1946, s. 51-52.

¹⁶¹ Arslan 2010, s. 106.

¹⁶² Ruge v.d. 1897, s. 515.; Oğuz Tekin, **Eski Anadolu ve Trakya: Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (MÖ 12 – MS. 4. Yüzyıllar Arası)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 92.; Ksen., **Hell.**, III.2.2-3.

¹⁶³ Joseph Eddy Fontenrose, "Eponymoi", **The Oxford Classical Dictionary**, Ed.: N. G. L. Hammond, H. H. Scullard, Clarendon Press, Oxford, 1970, s. 402.

¹⁶⁴ App., **Mithr.**, XII.1.; K. Tümpel, "Bithynos", **RE**, III/1, 1897^a, s. 542-543.

¹⁶⁵ Tümpel 1897^a, s. 542.; Arr., **Bithy. frg.**, 41.; Eust., **Dion.**, 793.; Asnu Bilban Yalçın, "Boğaziçi Topografyası 2005 Yılı Araştırmaları", **Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 24/2, 2007, s. 298.

¹⁶⁶ K. Tümpel, "Bithys", **RE**, III/1, 1897^b, s. 543.; Step. Byz., **Ethnic.**, Bithyer.

Thrakia kökenli olduğu ve adlarını söz konusu Bithys'ten aldıkları söylenmektedir¹⁶⁷. Ayrıca Priamos'un müttefikleri arasında bulunan Thrakia Kralı Rhesus, Strymon Nehri ile bir Musa'nın oğlu olarak karşımıza çıkmakta¹⁶⁸, aynı zamanda Bithynia'nın kuzeybatısından Pontos Euksinos'a (Karadeniz) dökülen Rhebas/Rhibas (Riva) Çayı da onunla ilişkilendirilmektedir¹⁶⁹. Kimi antik metinlere göre Rhesus'un Bithynia ile olan bağlantıları Troia Savaşı öncesinde Kios (Gemlik) kentinde tanıştığı Arganthon'e kadar uzanır¹⁷⁰. Aynı şekilde bölgenin güneybatısındaki Odryses (Nilüfer) Çayı'nın, Byzantion yakınlarındaki Bithyas/Bithya Çayı'nın¹⁷¹, Bithynia ya da Bithynlerin uzak geçmişini, Thrakia ya da Makedonia'ya bağlayan alegorilerden konumuzla ilgili olanları oluşturduğu söylenebilir¹⁷².

Konuya bir başka açıdan yaklaşırsak, Doidalses (MÖ 435'ler) ile Nikomedes IV (MÖ 94-74) arasında sekiz adedi resmi kral olmak üzere toplam onbir Bithynia yöneticisinin ismini net olarak bilmekle beraber, Romalılardan önce kırkdokuz kral tarafından başarıyla yönetildiği söylenen Bithynia Krallığı hanedanları içerisinde¹⁷³, "Bithys" isimli bir hükümdarın var olup olmadığını kesin olarak ortaya koyamıyoruz. Ancak, Thrak ya da Thrako-Bithyn kökenli olan Bithys isminin söz konusu coğrafyada, özellikle aristokrat çevrelerde kullanıldığı bilinmektedir¹⁷⁴. Örneğin Perseus ile Roma arasındaki mücadelelerde (MÖ 167), önce Makedonia daha sonra Romalılara rehin düşen Bithys, Odrys kralı Kotys'in oğludur¹⁷⁵. Benzer şekilde bir başka Bithys, MÖ 239-229 yılları arasında Makedonia Kralı olan II. Demetrios'un generali olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁶. Aynı isimde bir başka kişi, MÖ 3. yüzyılın başlarına tarihlenen bir yazıt dolayısıyla bir saray mensubu ve/veya bir general olduğu tartışılan ve Atina vatandandaşlığı verilen, Lysimakhia'dan Kleon'un oğlu şeklinde tespit edilmiştir¹⁷⁷. Bir diğer

¹⁶⁷ E. Oberhummer, "Bithyai", **RE**, III/1, 1897, s. 507.

¹⁶⁸ Pierre Grimal, **Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma**, Çev.: Sevgi Tamgüç, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 695-696.

¹⁶⁹ Sevin 2011, s. 34.; Friedrich Karl Dörner, "Rhesos", **KIP**, 4, Ed.: Konrad Ziegler, Walther Sontheimer, Stuttgart, Alfred Druckenmüller Verlag, 1972, s. 1395-1396.

¹⁷⁰ Parth., XXVI.1.; Dörner 1972, s. 1395.

¹⁷¹ App., **Mithr.**, XII.1.; Ruge v.d. 1897, s. 511.

¹⁷² Rose 1970, s. 920.; Sevin 2011, s. 33.; Hom., **Il.**, X.435-441, X.469-525.; App., **Mithr.**, XII.1.

¹⁷³ App., **Mithr.**, XII.2.

¹⁷⁴ Pınar Özlem Aytaçlar, "An Onomastic Survey of the Indigenous Population of North-Western Asia Minor", **Onomatologos: Studies in Greek Personal Names presented to Elaine Matthews**, Ed.: R. W. V. Catling, F. Marchand, M. Sasanow, Oxbow Books, Oxford, 2010, s. 525.

¹⁷⁵ Robert K. Sherck, **Rome and the Greek East to the Death of Augustus: Translated Documents of Greece and Rome**, 4, Ed.: E. Badian, Robert K. Sherck, Cambridge University Press, Cambridge, 1984, s. 26-27.; J. Kaerst, "Bithys", **RE**, III/1, 1897, s. 543.; Liv., XL.42.; Polyb., XXX.17-18.; William Fishburn Donkin, "Bitis-Bithys", **Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology**, I, Ed.: William Smith, Taylor and Walton, London, 1844, s. 490.

¹⁷⁶ U. Wilcken, "Bithys", **RE**, III/1, 1897, s. 543.; Plut., Arat., XXXIV.1.; Lund 2002, s. 181.

¹⁷⁷ Stanley M. Burstein, "Bithys Son of Cleon from Lysimachia: A Reconsideration of the Date and Significance of IG II² 808", **California Studies in Classical Antiquity (CSCA-CalifStCIant)**, 12, 1979, s. 45-46.; Lund 2002, s. 101.; Ath., **Deip.**, VI.49., XIV.3.

Bithys'in, Mysia'da Antiokhos III Dönemi'nde önemli bir görevli olduğu, MÖ 209 yılına tarihlenen bir yazıt aracılığıyla saptanmıştır¹⁷⁸.

Bunlar dışında özellikle Asia Minor'ün kuzeybatısında kazandıkları kimlikleri konusunda Strimonalılar, Maediler ve/veya Maedi-Bithynialılar'dan ziyade, "Thrakia Bithynialıları", "Bithynia Thrakları" ya da "Bithynialı Thraklar" şeklinde adlandırılmaktadırlar¹⁷⁹. Zira bizzat "Bithyn" isminin bir etnik unsur olarak Avrupa'da da kullanıldığına dair oldukça ender bir referansı yalnızca Strabon'a borçlu olduğumuzu söyleyebiliriz. Yazar kendi yaşadığı dönemi kastederek "...bugün bile Thrakia'da belirli insanların Bithynler olarak çağrıldıklarını" dile getirir¹⁸⁰.

Değerlendirme ve Sonuç:

Görüldüğü üzere Maediler ile Bithynler arasındaki temel ortak noktalar, coğrafi olarak Thrakia ve Makedonia, özellikle Strymon Nehri'nin yukarı vadileri ile Asia Minor'ün kuzeybatısında kalan topraklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Avrupa'da daha ziyade Thraklar, Maediler ve/veya Strymonialılar şeklinde anılmalarına karşın, tarihsel geleneğin bu kavmi Anadolu'da sıklıkla Bithynler olarak anmayı tercih ettiği, nedenini kestiremediğimiz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁸¹. Yine Maidoi/Maedilerin özellikle Bosphopros'un doğusunda kazandıkları yeni kimliklerinin ne zaman ortaya çıktığı konusunda belirsizlik hakimdir. Hellenistik Dönem Anadolu'sunda siyasi güçleri arasında kurulan ittifaklar, göçler ve ardından iskân faaliyetleriyle biçimlendirilmiş büyük nüfus hareketlerinin MÖ 3. yüzyılın ilk çeyreği içerisinde Galatlar dolayısıyla yakından tanıdığımız örnekleri mevcut olmasına rağmen¹⁸², söz konusu Thrak etnisitesinin Medobithyn ya da Bithyn kimliğine dönüşüm süreci hakkında yeterli veri bulunmadığı açıktır¹⁸³. Durum böyle olmakla birlikte Asia Minor ile bu kadar iç içe ve tarih boyunca onun ayrılmaz bir parçasını oluşturan Thrakialı göçebe kavimlerine bağlayabileceğimiz nüfus hareketlerinin, istilaların, spesifik olarak belirli bir tarihe bağlanamayacağı da ortadadır. Bu bakımdan göçebe, savaşçı, yağmacı, paralı asker karakterleriyle tanımlanan bu kültürlerin özellikle Bronz Çağı sonlarından itibaren kuzeybatı Anadolu ile yakından ilgilendikleri; Troia Savaşı öncesi ve sonrasına ait gelişmelerle ilgili önemli

¹⁷⁸ Özlem Aytaçlar 2010, s. 516.; Gröll, Tibor, "The Date and Circumstances of the Heliodoros Affair Considerations on the Seleucus IV Dossier From Maresha", *ActaClDebrec*, 46, 2010, s. 14.; Ma 1999, s. 287-292.; Engels, Johannes, "Macedonians and Greeks", *A Companion to Ancient Macedonia*, Ed.: Joseph Roisman, Ian Worthington, Wiley-Blackwell Pub., Oxford, 2010, s. 94.

¹⁷⁹ Skyl., 92.; Ksen., *Anab.*, VI.4.2.; Ksen., *Hell.*, I.3.1.; Thuk., IV.75.1-2.; Güney 2014, s. 409, 425.

¹⁸⁰ Strab., XII.III.3.

¹⁸¹ Ruge v.d. 1897, s. 507-539.; Sevin 2001, s. 29-41.; Danoff 1975, s. 400; Strobel 2003, s. 677-681.

¹⁸² Mehmet Ali Kaya, "Keltlerin Anadolu'ya Göçü: Göç Nedenleri, Yolları ve İlk On Yıl", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, 13, (2012), s. 1-16.; Stephen Mitchell, *Anatolia Land Men and Gods in Asia Minor I: The Celts and the Impact of Roman Rule*, Clarendon Press, Oxford, 2001, s. 13-21.

¹⁸³ Deles 2014, s. 338.; Smith 1870, s. 243.; Von Bredow 2006, s. 113.

ipuçları barındıran ve söz konusu hareketlerin kronolojisi üzerine ortaya konan teorilere temel teşkil eden antik ve modern literatür aracılığıyla ortaya konmuştur¹⁸⁴. Ancak bu konuda Herodotos'un ima ettiği MÖ 6. yüzyılın ortaları ve biraz daha öncesi, Bithynlerin Anadolu ile tanışmalarında olduğu kadar Maidoi/Maedi'den, Maedobithynler kimliğine kavuşma sürecine en uygun tarihlerden biri olarak görünmektedir¹⁸⁵.

Bir diğer önemli konuyu, daha önce dile getirmeye çalıştığımız üzere Kuzeybatı Anadolu'da aniden ve oldukça kötü başlayan Makedon-Bithyn ilişkilerinin nedeni için, Thrakia'daki Maedi tarihinin önemli bazı argümanlar sunmakta olduğuna dair veriler oluşturmaktadır¹⁸⁶. Söz konusu ilişkilerin temelde Hellenistik Dönem'in karakteristik bir özelliği olan Makedon fetih politikalarından etkilendiği ve dolayısıyla durumun Thrakia ve Bithynia'da hakim kültürler tarafından farklı algılanamayacağı açıktır ancak, Büyük İskender'in MÖ 334 yılında Perslerin peşinde Hellespontos'tan geçişiyle birlikte, Avrupa'daki Makedon-Maidoi/Maedi mücadelesinin, Makedon-Bithynia çatışmaları şeklinde Anadolu'ya taşınmış olabileceği muhtemeldir¹⁸⁷. Zira Bithynler ile Makedonların Asia Minor'de bilinen ilk çatışmalarının hemen hemen aynı tarihlerde, MÖ 333-327 yıllarında Kalas ile Bas arasında bölge hakimiyeti üzerinde gerçekleştiği ve Thraklar lehine olan büyük bir zaferle neticelendiği bilinmektedir¹⁸⁸. MÖ 315'lerde bu defa Antigonos Monophthalmos ve Zipoites arasında özellikle Astakos ve Kalkhedon hakimiyeti dolayısıyla gerginleşen ilişkilerin bir antlaşmayla sonuçlanmakla birlikte, MÖ 301 yılındaki İpsos Savaşı'nın ardından bu defa Lysimakhos nedeniyle bozulduğunu söyleyebiliriz¹⁸⁹. Zira, Zipoites'in Lysimakhos'a karşı kazandığı en az üç adet büyük zaferin ardından, Bithynia Krallığı'nın resmen kuruluşu da, Makedonlara karşı uygulanan başarılı politikaların bir ürünü olarak karşımıza çıkmıştır¹⁹⁰. Diğer taraftan Büyük İskender'in Bithynia ile bizzat ilgilenmeyerek dikkatini Persler üzerine yoğunlaştırmış olması¹⁹¹, Bas Dönemi'nden itibaren Makedonlar karşısında kazanılan bir çok zaferde ve bölgenin onlar tarafından ele geçirilememişinde etkin rol oynamış faktörlerden biri olmalıdır¹⁹².

Aslında II. Philip'nin Maedi topraklarını oğlundan daha önceden fethetmiş olabileceği ve dolayısıyla bu Thrak unsurunun Avrupa'daki Makedon karşıtı politikalarını onun döneminden

¹⁸⁴ Hdt., I.28, V.1., V.12-17., 98, VI.45, 17, VII.20, VII.73, 75.; Delev 2005, s. 105-121.; Bosch 1946, s. 38-42.; Cramer 1971, s. 167-169.

¹⁸⁵ Bosch 1946, s. 41.; Delev 1005, s. 107-112.; Hdt., I.28, VII.75.

¹⁸⁶ Von Bredow 2006, s. 113.; Mihailov 1991, s. 601.

¹⁸⁷ Bosworth 1995, s. 21, 231, 245-246.; Sevin 2001, s. 16, 29-31.; Jones 1998, s. 5-20.

¹⁸⁸ Martin Schottky, "Bas", **BNP**, 2, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Boston, Brill, 2003, s. 516.; Memnon, XX. 1-3.

¹⁸⁹ Lund 2002, s. 82, 105.

¹⁹⁰ Jones 1998, s. 150.

¹⁹¹ Arslan 2010, s. 203.; Bosworth 1995, s. 231, 245-246.

¹⁹² Cramer 1971, s. 169-171.; Cohen 1995, s. 60-62.; Jones 1998, s. 148-150.

itibaren uygulamaya başladıkları¹⁹³ fakat, durumun MÖ 340 yılında Büyük İskender'in isyanlarını bastırarak onları yerleşimlerinden sürmesiyle alevlendiği söylenebilir¹⁹⁴. Bu gelişmenin bir başka önemini, Anadolu'da en azından MaeodoBithyn olarak adlandırılmaya başlamalarına dair kronolojik bir veri oluşturabilme potansiyelinde yatmaktadır¹⁹⁵. Bu durumda eğer Bithynlerin Anadolu'ya yaptıkları göçe, MÖ 600-513 yılları arasında Paeonialıların Perinthos'a düzenledikleri sefer ya da herhangi başka bir gelişme neden olmuş ise¹⁹⁶, MaeodoBithyn kimliğinin ortaya çıkışını MÖ 340 yılında Büyük İskender tarafından sürgün edilmekle cezalandırmalarının tetiklemiş olabileceği ve hatta MaeodoBithyn olarak bu yeni kimliğin, Makedonlara karşı meydana getirilmiş bir ittifakın izlerini taşıyabileceği yeterli kanıt olmamakla birlikte düşünülebilir bir nitelik arz etmektedir¹⁹⁷.

Ayrıca Geç Klasik'ten Hellenistik Döneme doğru ilerleyen tarihsel süreçte, neredeyse tüm Ege Dünyasına yayılmaya başlayan Makedon egemenliğine karşı Avrupadan Maedi ve Asia Minor'den Bithynia güçlerinin olası ittifaklarını da doğrulayamamakla birlikte, II. Philip ile oğlu Büyük İskender'in genişleme ve Pers karşıtı politikaları dolayısıyla şekillenen bir dönemde konu edilen her iki Thrak unsurunun da onlara karşı aynı tepkileri göstermesi¹⁹⁸ ve durumun MÖ 2. yüzyıl içerisinde Makedon Krallığı'nın gözden kaybolmasıyla birlikte ortaya çıkan Roma egemenliğine karşı aynı şekilde gelişmiş olması¹⁹⁹, bu görüşleri güçlendiren bir argüman olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁹³ Delev 2014, s. 123, 340.; Von Bredow 2006, s. 113.

¹⁹⁴ Danoff 1963, s. 896.; Sevin 2001, s. 17.; Cohen 1995, s. 82.; Müller 2010, s. 180.; Gilley-Worthington 2010, s. 189.; Plut., **Alex.**, IX.1.

¹⁹⁵ Strab., VII.III.2, VII.V.7, VII.V.12, VII.VII.4.; Step. Byz., **Ethnic.**, Μαίδοι.

¹⁹⁶ Delev 2005, s. 107-121.; Delev 2014, s. 62.; Bosch 1946, s. 39-40.

¹⁹⁷ Mihailov 1991, s. 601.; Worthington 2014, s. 97.; Jones 1998, s. 5-20, 337-380.; Delev 2005, s. 107-121.; Delev 2014, s. 123, 340.; Loukopoulou 2011, s. 467.; Magie 1950, s. 1109.

¹⁹⁸ Von Bredow 2006, s. 113.; Smith 1870, s. 243.; Jones 1998, s. 11-13.

¹⁹⁹ Walbank 1981, s. 14-27.; Fisher 2001, s. 28-50.; Iliev 2015, s. 129-142.; Kallet-Marx 1995, s. 38-40, 361-363.; Lozanov 2015, s. 75-90.

KAYNAKLAR

Antik Kaynaklar ve Kısaltmalar:

- Amm. Marc., Ammianus Marcellinus, **Rerum Gestarum Libri**, III, Trans.: John C. Rolfe, Ed.: T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1986.
- Apoll. Rhod., **Argon.**,
Apollonius Rhodius, **The Argonautica**, Trans.: R. C. Seaton, Ed.: T. E. Page, W. H. D. Rouse, The Loeb Classical Library, William Heinemann, New York, 1912.
- App., **Mithr.**, Appianus, **Rhomaika – Appian's Roman History - Mithridateios**, II, Trans.: Horace White, Ed.: T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1912.
- App., **Syr.**, Appianus, **Rhomaika – Appian's Roman History - Syriake**, II, Trans.: Horace White, Ed.: T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1912.
- App., **Illyr.**, Appianus, **Rhomaika – Appian's Roman History - Illyrike**, II, Trans.: Horace White, Ed.: T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1912.
- App., **Civ.**, Appianus, **Rhomaika – Appian's Roman History – The Civil Wars**, III, Trans.: Horace White, Ed.: E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1964.
- Arr., **Bithy. fr.**,
Arrianus, **Bithynika Fragments**, Ed.: K. Müller, Fragmenta Historicorum Graecorum (FHG), 3, Paris, Didot, 1849.
- Arr., **Bithy. fr.**,
Arrianus, **Bithynicorum Fragmenta - Flavii Arriani quae exstant omnia**, II, Ed.: A. G. Roos, G. Wirth, Teubner, Leipzig, 1968.
- Ath., **Deip.**, Athenaeus, **Deipnosophists – Banquet of the Learned of Athenaeus**, I-III, Trans.: C. D. Yonge, Ed.: Henry G. Bohn, London, 1854.
- Cass. Dio., Cassius Dio, **Rhomaika – Dio's Roman History**, I-III, VI, Trans.: Earnest Cary, Ed.: T. E. Page, W. H. D. Rouse, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1914.
- Cic. **Pis.**, Cicero, **In Pisonem – Against Lucius Calpurnius Piso**, Trans.: N. H. Watts, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1931.
- Curt., Quintus Curtius Rufus, **Historiarum Alexandri Magni Macedonis**, II, Trans.: J. C. Rolfe, Ed.: E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, London, 1946.
- Diod., Diodorus Siculus, **Bibliotheke Historike**, Trans.: Francis R. Walton, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Massachusetts, 1957.

- Eust., **Dion.**, Eustathius, **Commentarium in Dionysii Periegetae Orbis Descriptionem**, Ed. K. Müller, **Geographi Graeci Minores (GGM)**, II, F. Didot, Paris, 1861.
- Eutr., Eutropius, **Brevarium ab Urbe Condita-The Brevarium ab Urbe Condita of Eutropius**, Trans.: H. W. Bird, **Translated Texts for Historians 14**, Liverpool University Press, Liverpool, 1993.
- Flor., **Epit.**, Annius Florus, **Epitome of Roman History - L. Annaei Flori Epitoma De Tito Livio Bellorum Omnium Annorum DCC Libri II**, Trans: E. S. Forster, Ed.: E. Capps, T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, **The Loeb Classical Library**, Harvard University Press, Cambridge, 1929.
- Hdt., Herodotos, **Herodot Tarihi**, Çev.: Müntekim Ökmen, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1991.
- Hdt., Herodotus, **Herodotus**, III, Trans.: A. D. Godley, Ed.: E. Capps, T. E. Page, W. H. D. Rouse, **The Loeb Classical Library**, William Heinemann, London, 1922.
- Hieron., **Chron.**, Hieronymus, **Hieronymus Chronicon**, VII/1, Ed.: R. Helm, Leipzig, 1913.
- Euseb., **Chron.**, Eusebius, **Chronicorum Libri Duo**, I-II, Ed.: A. Schoene, Berlin, 1875-1876.
- Hom., **Il.**, Homeros, **İlyada**, Çev.: Azra Erhat, A. Kadir, Can Yayınları, İstanbul, 1997.
- Jul. Obs., Julius Obsequences, **A Book of Prodigies After the 505th Year Rome – Ab Anno Urbis Conditae DV Prodigiorum Liber**, Trans.: Alfred Cary Schlesinger, **The Loeb Classical Library**, Harvard University Press, New York, 1959.
- Ksen., **Anab.**, Ksenophon, **Anabasis**, Trans.: Carleton L. Brownson, Ed.: E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, **The Loeb Classical Library**, William Heinemann, London, 1947.
- Ksen., **Hell.**, Ksenophon, **Xenophon Hellenica**, I, Trans.: Carleton L. Brownson, Ed.: E. Capps, T. E. Page, W. H. D. Rouse, **The Loeb Classical Library**, William Heinemann, London, 1918.
- Licin., Granius Licinianus, **Grani Liciniani Histoiarum Reliquias**, Ed.: Karl August Friedrich Pertz, Berlin, 1857.
- Liv., Livius, **History of Rome - Ab Urbe Condita-From the Founding of the City**, 5, Trans.: George Baker, Harper&Brothers, New York, 1836.
- Liv., Livius, **Ab Urbe Condita-From the Founding of the City**, Trans.: Evan T. Sage-Frank Gardner Moore, Ed.: E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, **The Loeb Classical Library**, Harvard University Press, Massachusetts, 1938-1943.
- Liv., **Perioch.**, Livy; **Ab Urbe Condita Librorum Periochae**, Livy; Jane D. Chaplin, **Rome's Mediterranean Empire: Books Forty-one to Forty-five and the Periochae**, Oxford University Press, Oxford, 2007.

- Oros., **Hist.**, Paulus Orosius, **Historiarum Adversum Paganos Libri VII – Seven Books of History Against the Pagans**, Trans.: C. Zangemeister, A. C. Gerold Bib. Acad., Vindobonae, 1882.
- Parth., Parthenius, **Peri Arganthonos – The Story of Arganthonos**; Şurada: **Daphnis & Chloe by Longus, The Love and Romances of Parthenius**, Ed.: T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1916.
- Plin., **Nat.**, Plinius, **Naturalis Historia**, Eng. Trans.: H. Rackham, Harvard University Press, Ed.: T. E. Page, E. Capps v.d., LOEB Classical Library, London, 1961.
- Ptol., **Geo.:** Claudios Ptolemaios, **Claudii Ptolemaei Geographia Hyphegesis**, II, Ed.: K. Müller, Didot, Paris, 1883.
- Plut., **Aem.**, Plutarkhos, **Bio Paralleloi - Plutarch's Lives - Alexandros**, VI, Trans.: Bernadotte Perrin, Ed.: E. H. Warmington, T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1918.
- Plut., **Alex.**, Plutarkhos, **Bio Paralleloi - Plutarch's Lives - Alexandros**, VII, Trans.: Bernadotte Perrin, Ed.: E. H. Warmington, T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, London, 1967.
- Plut., **Sull.**, Plutarkhos, **Bio Paralleloi - Plutarch's Lives - Sulla**, VII, Trans.: Bernadotte Perrin, Ed.: E. Capps, T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1916.
- Plut., **Num.**, Plutarkhos, **Bio Paralleloi - Plutarch's Lives - Numa**, I, Trans.: Bernadotte Perrin, Ed.: T. E. Page, W. H. D. Rouse, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1914.
- Plut., **Crass.**, Plutarkhos, **Bio Paralleloi - Plutarch's Lives - Crassus**, III, Trans.: Bernadotte Perrin, Ed.: T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, The Loeb Classical Library, William Heinemann, New York, 1932.
- Plut., **Arat.**, Plutarkhos, **Bio Paralleloi - Plutarch's Lives - Aratus**, XI, Trans.: Bernadotte Perrin, Ed.: E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1962.
- Plut., **Mor.**, Plutarkhos, **Moralia**, IV, Trans.: Frank Cole Babbitt, Ed.: E. Capps, W. H. D. Rouse, L. A. Post, E. H. Warmington, The Loeb Classical Library, William Heinemann, London, 1962.
- Polyb., Polybios, **Historiai-The Histories**, Trans.: W. R. Paton, Ed.: E. Capps, T. E. Page, W. H. D. Rouse, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, London, 1979.
- Sall. **Hist.**, Sallustius, **Historiae**, Trans.: P. McGushin, II, Clarendon Press, Oxford, 1994.
- Skyl., Pseudo-Skylaks, **Periplous**, Çev.: Murat Arslan, "Pseudo-Skylaks: Periplous", **Mediterranean Journal of Humanities (MJH)**, 2/1, 2012, s. 239-257.

- Steph. Byz., **Ethnic**,
Stephanos Byzantios, **Stephani Byzantii Ethnicorum Quae Supersunt**, I, Ed.: A. Meineke, Berlin, 1849.
- Steph. Byz., **Ethnic**,
Stephanos Byzantios, **Stephani Byzantii Ethnica**, III, Ed.: Margarethe Billerbeck, Walter de Gruyter GmbH, Berlin, 2014.
- Strab.,
Strabo, **Strabonis Rerum Geographicum Libri XVII: Ad Optimorum Librorum Fidem Accuratae Editi**, II, Lipsiae Tavchnitii, 1829.
- Strab.,
Strabo, **The Geography of Strabo**, I-III, Trans.: H. C. Hamilton, W. Falconer, Ed.: Henry G. Bohn, London, 1854.
- Strab.,
Strabo, **Geography**, III, Trans.: Horace Leonard Jones, E. Capps, T. E. Page, E. Capps, W. H. D. Rouse, Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1924.
- Strab.,
Strabon, **Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)**, Çev.: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1993.
- Synkell.,
George Synkellos, **The Chronography of George Synkellos: A Byzantine Chronicle of Universal History from the Creation**, Trans.: William Adler, Paul Tuffin, Oxford University Press, Oxford, 2002.
- Thuk.:
Thukydides, **History of the Peloponnesian War**, I-II, Trans.: C. F. Smith, I, Ed.: E. Capps, T. E. Page, W. H. D. Rouse, L. A. Post, Harvard University Press, Massachusetts, 1956.

Modern Kaynaklar ve Kısaltmalar:

ActaClDebrec, *Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis*.

AJA, American Journal of Archaeology.

Archibald, Zofia H., "Thracians and Scythians", **The Cambridge Ancient History, The Fourth Century B.C.**, 6, Ed.: D. M. Lewis, John Boardman, Simon Hornblower, M. Ostwald, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 444-475.

Arslan, Murat, **Mithradates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı**, Odin Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Arslan, Murat, **İstanbul'un Antikçağ Tarihi Klasik ve Hellenistik Dönemler**, Odin Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Austin, Michel, **The Hellenistic World From Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

Bilban Yalçın, Asnu, "Boğaziçi Topografyası 2005 Yılı Araştırmaları", **Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 24/2, 2007, s. 297-310.

BNP, *Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World*.

Bosch, Clemens E., “Bithynia Tetkikleri”, **Bellekten**, 10/37, 1946, s. 29-53.

Bosworth, A. B., **Conquest and Empire The Reign of Alexander the Great**, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.

Bosworth, A. B., “Alexander the Great Part 2: Greece and the Conquered Territories”, **The Cambridge Ancient History, The Fourth Century B.C.**, 6, Ed.: D. M. Lewis, John Boardman, Simon Hornblower, M. Ostwald, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 846-875.

Bounegru, Octavian, “Black Sea Area in the Trade System of the Roman Empire”, **Euxeinos**, 14, 2014, s. 8-16.

Brennan, T. Correy, **The Praetorship in the Roman Republic I-II**, Oxford University Press, Oxford, 2000.

Broughton, T. Robert S., **The Magistrates of the Roman Republic 509-100 B.C.**, I, American Philological Association, New York, 1951.

Broughton, T. Robert S., **The Magistrates of the Roman Republic 99-31 B.C.**, II, American Philological Association, New York, 1952.

Burstein, Stanley M., **The Hellenistic Age From the Battle of Ipsos to the Death of Kleopatra VII**, Translated Documents of Greece&Rome 3, Ed.: Robert K. Sherck, Stanley M. Burstein, Cambridge University Press, Cambridge, 1985.

Burstein, Stanley M., “Bithys Son of Cleon from Lysimachia: A Reconsideration of the Date and Significance of IG II² 808”, **California Studies in Classical Antiquity (CSCA-CalifStClAnt)**, 12, 1979, s. 39-50.

Chamoux, François, **Hellenistic Civilization**, Trans.: Michel Roussel, Margaret Roussel, Blackwell Pub., Oxford, 2002.

Chanotis, Angelos, **War in the Hellenistic World: A Social and Cultural History**, Blackwell Pub., Malden, 2005.

Chaplin, Jane D., **Rome's Mediterranean Empire: Books Forty-one to Forty-five and the Periochae**, Oxford University Press, Oxford, 2007.

Cobet, Justus, “The Organization of Time in the Histories”, **Brill's Companion to Herodotus**, Ed.: Egbert J. Bakker, Irene J. F. De Jong, Hans van Wees, Brill, Boston, 2002, s. 387-412.

Cohen, Getzel, **The Hellenistic Settlements in Europe the Islands and Asia Minor**, University of California Press, Los Angeles, 1995.

Cramer, J. A., **A Geographical and Historical Description of Asia Minor I**, A. M. Hakkert, Amsterdam, 1971.

Danoff, Christo M., “Maidoi”, **Der Kleine Pauly Lexikon der Antike auf der Grundlage von Pauly's Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (KIP)**, 3, Ed.: Konrat Ziegler, Walther Sontheimer, Alfred Druckenmüller, Stuttgart, 1963, s. 896-897.

Danoff, Christo M.: “Strymon”, **Der Kleine Pauly Lexikon der Antike auf der Grundlage von Pauly's Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (KIP)**, 5, Ed.: Konrad Ziegler, Walther Sontheimer, Stuttgart, Alfred Druckenmüller Verlag, 1975, s. 400.

Delev, Peter, “Stratifying Herodotus: Local Tribes Between the Lower Axios And the Nestos”, **Thracia**, 16, 2005, s. 105-121.

Delev, Peter, “Tribes, Poleis and Imperial Aggression in the Lower Strymon Area in the 5th c. BC – The Evidence of Herodotus”, **Thrace in the Graeco-Roman World: Proceedings of the 10th International Congress on Thracology, Komotini-Alexandroupolis, 18-23 October 2005**, Ed.: A. Iakovidou, Athen, National Hellenic Research Foundation, 2007, s. 110-119.

Delev, Peter, “A Roman General on the Danube: L. Scipio and his War on the Scordisci”, **Actes Du Symposium International Le Livre, La Roumanie, L'Europe, 20-23 Septembre 2011**, III, Ed.: Florin Rotaru, Biblioteca Bucureștilor, Bucarest, 2012, s. 431-444.

Delev, Peter, **История На Племената В Югозападна Тракия През Първото Хилядолетие Пр. Хр. – A History of the Tribes of South-Western Thrace in the First Millenium B.C.**, St. Kilment Ohridski University Publishing House, Sofia, 2014.

Delev, Peter, “From Koroupedion to the Beginning of the Third Mithridatic War (281-73 BCE)”, **A Companion to Ancient Thrace**, Ed.: Julia Valeva, Emil Nankov, Denver Graninger, Wiley-Blackwell, Malden, 2015, s. 59-74.

Demir, Muzaffer, “Perikles'in Karadeniz Seferi üzerine Bir Yorum”, **Belleten**, 65/243, 2001, 529-540.

Donkin, William Fishburn, “Bitis-Bithys”, **Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology**, I, Ed.: William Smith, Taylor and Walton, London, 1844, s. 490.

Dönmez, Şevket, “Avrasyalı Savaşçı-Atlı Göçebeler'in Karadeniz Bölgesi'ndeki Varlıklarına Ait Yeni Kanıtlar”, **Karadeniz'den Fırat'a Bilgi Üretimleri: Önder Bilgi'ye Armağan Yazılar - From the Black Sea to the Euphrates Knowledge Production: Studies Presented in Honour of Önder Bilgi**, Ed.: Aliye Öztan, Şevket Dönmez, Bilgin Yayınları, 2011, s. 129-146.

Dörner, Friedrich Karl, “Rhesos”, **Der Kleine Pauly Lexikon der Antike auf der Grundlage von Pauly's Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (KIP)**, 4, Ed.: Konrad Ziegler, Walther Sontheimer, Stuttgart, Alfred Druckenmüller Verlag, 1972, s. 1395-1396.

Ellis, J. R., “Macedonian Hegemony Created”, **The Cambridge Ancient History, The Fourth Century B.C.**, 6, Ed.: D. M. Lewis, John Boardman, Simon Hornblower, M. Ostwald, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 760-790.

Emilov, Julij, “Celts”, **A Companion to Ancient Thrace**, Ed.: Julia Valeva, Emil Nankov, Denver Graninger, Wiley-Blackwell, Malden, 2015, s. 366-381.

Engels, Johannes, “Macedonians and Greeks”, **A Companion to Ancient Macedonia**, Ed.: Joseph Roisman, Ian Worthington, Wiley-Blackwell Pub., Oxford, 2010, s. 81-98.

Errington, Robert Malcolm, “Macedonia, Macedones”, **Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)**, 8, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Brill, Boston, 2006, s. 57-70.

Errington, Robert Malcolm, **A History of the Hellenistic World 323-30 BC.**, Blackwell Pub., Oxford, 2008.

FHG, Fragmenta Historicorum Graecorum.

Fields, Nic, **Spartacus and the Slave War 73-71 BC: A Gladiator Rebels Against Rome**, Osprey Pub., Oxford, 2009.

Fisher, Greg, “The Road to Pydna: Philip, Perseus and the Romans 191-171”, **Hirundo: The McGill Journal of Classical Studies**, I, 2001, s. 28-50.

Fontenrose, Joseph Eddy, “Eponymoi”, **The Oxford Classical Dictionary**, Ed.: N. G. L. Hammond, H. H. Scullard, Clarendon Press, Oxford, 1970, s. 402.

Fronza, Michael P., **Between Rome and Carthage Southern Italy During the Second Punic War**, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

GGM, Geographi Graeci Minores.

Gilley, Dawn L.; Ian Worthington, “Alexander the Great Macedonia and Asia”, **A Companion to Ancient Macedonia**, Ed.: Joseph Roisman, Ian Worthington, Wiley-Blackwell Pub., Oxford, 2010, s. 186-207.

Güney, Hale, “Hellenistik Dönem Öncesi Bithynia'da Hellen Kolonileri ve Bithynialılar Arasındaki İlişkiler”, **Bellekten**, 282, 78/282, 2014, s. 407-435.

GRBS, Greek Roman and Byzantine Studies.

Grimal, Pierre, **Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma**, Çev.: Sevgi Tamgüç, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.

Gruen, Erich S., “The Supposed Alliance Between Rome and Philip V of Macedon”, **California Studies in Classical Antiquity**, 6, 1973, s. 123-136.

Gruen, Erich S., “The Last Years of V. Philip”, **Greek Roman and Byzantine Studies (GRBS)**, 15, 1974, s. 221-246.

Grüll, Tibor, “The Date and Circumstances of the Heliodoros Affair Considerations on the Seleucus IV Dossier From Maresha”, **Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis (ActaClDebrec)**, 46, 2010, s. 9-19.

Jablonka, Peter; Charles Brian Rose, “Forum Response: Late Bronze Age Troy: A Response to Frank Kolb”, **American Journal of Archaeology (AJA)**, 108, 2004, s. 615-630.

Jones, A. H. M., **The Cities of the Eastern Roman Provinces**, Oxford, Clarendon Press, 1998.

Hammond, N. G. L., **A History of Macedonia**, I, Oxford University Press, Oxford, 1972.

Harris, William V., **War and Imperialism in Republican Roma 327-70 B.C.**, Clarendon Press, Oxford, 1985.

Iliev, Jordan, "The Roman Conquest of Thrace (188 B.C. – 45 A.D.)", **Aristonothos: Scritti per il Mediterraneo Antico**, 9, 2015, s. 129-142.

Kaerst, J., "Bithys", **Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (RE)**, III/1, 1897, s. 543.

Kallet-Marx, Robert Morstein, **Hegemony to Empire: The Development of the Roman Imperium in the East from 148 to 62 B.C.**, University of California Press, Berkeley, 1995.

Kaya, Mehmet Ali, "Keltlerin Anadolu'ya Göçü: Göç Nedenleri, Yolları ve İlk On Yıl", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı**, 13, 2012, s. 1-16.

Keaveney, Arthur, **Sulla: The Last Republican**, Routledge, New York, 2005.

KIP, Der Kleine Pauly Lexikon der Antike Auf der Grundlage von Pauly's Realencyclopädi Der Classischen Altertumswissenschaft.

Korfmann, Manfred, "Was There a Trojan War?", **Archaeology Online**, 57/3, 2004, s. 1-3.

Last, Hugh, "The Wars of the Age of Marius", **The Cambridge Ancient History, The Roman Republic 133-44 BC.**, 9, Ed.: J. B. Bury, S. A. Cook, F. E. Adcock, Cambridge University Press, Cambridge, 1932, s. 102-157.

Last, Hugh; R. Gardner, "The Breakdown of the Sullan System and the Rise of Pompey", **The Cambridge Ancient History, The Roman Republic 133-44 BC.**, 9, Ed.: S. A. Cook, F. E. Adcock, M. P. Chaelesworth, Cambridge University Press, Cambridge, 1932, s. 313-349.

Lenk, B., "Maidoi", **Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (RE)**, XIV/1, Ed.: Georg Wissowa, J. B. Metzlersche Buchhandlung, Stuttgart, 1928, s. 541.

Loukopoulou, L. D., "Macedonia in Thrace", **Brill's Companion to Ancient Macedon, Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC-300 AD**, Ed.: Robin J. Lane Fox, Brill, Boston, 2011, s. 467-476.

Lozanov, Ivaylo, "Roman Thrace", **A Companion to Ancient Thrace**, Ed.: Julia Valeva, Emil Nankov, Denver Graninger, Wiley-Blackwell, Malden, 2015, s. 75-90.

Lund, Helen S., **Lysimachus A Study in Early Hellenistic Kingship**, Routledge, London, 2002.

Ma, John, **Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor**, Oxford University Press, Oxford, 1999.

Magie, David, **Roman Rule in Asia Minor**, Princeton University Press, Princeton, 1950.

Markov, Vassil, "A Newly Discovered Megalithic Sanctuary of the Struma River", **Megalithic Culture in Ancient Thrace**, Ed.: Vassil Markov, Alexey Stoev, Angel Yankov, Neofit Rilski University Press, Blagoevgrad 2015, s. 31-38.

Marshall, B. A., **Crassus: A Political Biography**, Adolf M. Hakkert Pub., Amsterdam, 1976.

Mihailov, G., "Thrace Before the Persian Entry into Europe", **The Cambridge Ancient History, The Assyrian and Babylonian Empires and other States of the Near East, from the Eighth to the Sixth Centuries B.C.**, 3/2, Ed.: J. Boardman, I. E. S. Edwards, N. G. L. Hammond, E. Sollberger, C. B. F. Walker, Cambridge, Cambridge University Press, 1991, s. 591-618.

Mitchell, Stephen, **Anatolia Land Men and Gods in Asia Minor I: The Celts and the Impact of Roman Rule**, Clarendon Press, Oxford, 2001.

MJH, Mediterranean Journal of Humanities

Müller, Sabine, "II. Philip", **A Companion to Ancient Macedonia**, Ed.: Joseph Roisman, Ian Worthington, Wiley-Blackwell Pub., Oxford, 2010, s. 166-185.

Oberhummer, E., "Bithyai", **Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (RE)**, III/1, 1897, s. 507.

Özlem Aytaçlar, Pınar, "An Onomastic Survey of the Indigenous Population of North-Western Asia Minor", **Onomatologos: Studies in Greek Personal Names presented to Elaine Matthews**, Ed.: R. W. V. Catling, F. Marchand, M. Sasanow, Oxbow Books, Oxford, 2010, s. 506-529.

Özsait, Mehmet, "Anadolu'da Hellenistik Dönem", **Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi**, 2, Görsel Yayınlar, İstanbul, 2000, s. 334-378.

Papazoglou, Fanoula, **The Central Balkan Tribes in Pre-Roman Times: Triballi, Autariatae, Dardanians, Scordisci and Moesians**, Hakkert, Amsterdam, 1978.

Petkovic, Zarko, "Sulla and the Liburnian Campaign of Cinna", **Aevum**, 82/1, 2008, s. 119-125.

RE, Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft.

Rose, H. J., "Rhesus", **The Oxford Classical Dictionary**, Ed.: N. G. L. Hammond, H. H. Scullard, Clarendon Press, Oxford, 1970, s. 920.

Rose, Charles Brian, "Troy and the Historical Imagination", **The Classical World**, 91/5, 1998, s. 405-413.

Rostovtzeff, M.; H. A. Ormerod, "Pontus and It's Neighbours: The First Mithridatic War", **The Cambridge Ancient History, The Roman Republic 133-44 BC.**, 9, Ed.: J. B. Bury, S. A. Cook, F. E. Adcock, Cambridge University Press, Cambridge, 1932, s. 211-259.

Rostovtzeff, M., **The Social and Economic History of the Hellenistic World**, I-III, Clarendon Press, Oxford, 1941.

Ruge, Walther; Eduard Meyer; Karl George Brandis, "Bithynia", **Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (RE)**, III/1, Ed.: Georg Wissowa, J. B. Metzlersche Buchhandlung, Stuttgart, 1897, s. 507-539.

Schottky, Martin, “Bas”, **Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)**, 2, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Boston, Brill, 2003, s. 516.

Seager, Robin, “The Rise of Pompey”, **The Cambridge Ancient History, The Last Age of the Roman Republic 146-43 BC.**, 9, Ed.: J. A. Crook, A. Lintott, E. Rawson, Cambridge University Press, Cambridge, 1992, s. 208-228.

Sevin, Veli, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2001.

Shaw, Brent D., **Spartacus and the Slave Wars: A Brief History with Documents**, Bedford/St Martin's Press, Boston, 2001.

Sherk, Robert K., **Roman Documents from the Greek East: Senatus Consulta and Epistulae to the Age of Augustus**, The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1969.

Sherk, Robert K., **Rome and the Greek East to the Death of Augustus: Translated Documents of Greece and Rome**, 4, Ed.: E. Badian, Robert K. Sherk, Cambridge University Press, Cambridge, 1984.

Smith, Philip, “Maedi”, **Dictionary of Greek and Roman Geography**, II, Ed.: William Smith, Little brown and Company, Boston, 1870, s. 243.

Strauch, Daniel, “Lysimachia”, **Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)**, 8, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Boston, Brill, 2006, s. 37-38.

Strobel, Karl, “Bithynia”, **Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)**, 2, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Boston, Brill, 2003, s. 677-681.

Strobel, Karl, “Prusias I”, **Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)**, 12, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Boston, Brill, 2008, s. 92-93.

Syll³, *Sylloge Inscriptionum Graecarum*, 3, Ed.: W. Dittenberger, Leipzig, 1917.

Tekin, Oğuz, **Eski Anadolu ve Trakya: Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (MÖ 12 – MS. 4. Yüzyıllar Arası)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Tekin, Oğuz, **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Tümpel K., “Bithynos”, **Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (RE)**, III/1, 1897^a, s. 542-543.

Tümpel, K., “Bithys”, **Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (RE)**, III/1, 1897^b, s. 543.

Vanacker, Wouter, “Indigenous Insurgence in the Central Balkan During the Principate”, **Macedonian Historical Review**, 3, 2012, s. 15-39.

Von Bredow, Iris, “Maedi”, **Brill's New Pauly Encyclopaedia of the Ancient World (BNP)**, 8, Ed.: Hubert Cancik, Helmuth Schneider, Brill, Boston, 2006, s. 113.

Vanderspoel, John, “Provincia Macedonia”, **A Companion to Ancient Macedonia**, Ed.: Joseph Roisman, Ian Worthington, Wiley-Blackwell Pub., Oxford, 2010, s. 251-275.

Walbank, Frank W., **V. Philip of Macedon**, Cambridge University Press, Cambridge, 1940.

Walbank, Frank W., **A Historical Commentary on Polybius**, III, Clarendon Press, Oxford, 1979.

Walbank, Frank W., “Prelude to Spartacus: The Romans in Southern Thrace 150-70 BC.”, **Spartacus: Symposium rebus Spartaci gestis dedicatum 2050 A.**, Ed.: C. Danov, A. Fol, Éditions de l'Académie Bulgare des Sciences, Sofia, 1981, s. 14–27.

Walbank, Frank W., **Polybius, Rome and the Hellenistic World: Essays and Reflections**, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.

Webber, Christopher, **The Thracians 700 BC-AD 46**, Osprey Pub., Oxford, 2001.

Worthington, Ian, **By The Spear: II. Philip, Alexander the Great, and the Rise and Fall of the Macedonian Empire**, Oxford University Press, Oxford, 2014.

Vassileva, Maya, “Persia”, **A Companion to Ancient Thrace**, Ed.: Julia Valeva, Emil Nankov, Denver Graninger, Wiley & Blackwell, Chichester, 2015, s. 320-336.

Wilcken, U., “Bithys”, **Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (RE)**, III/1, 1897, s. 543.

Ziegler, Konrat, “Die Herkunft von Spartacus”, **Hermes**, 83, 1955, s. 248–250.